

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ÖMER SEYFETTİN'İN “BİNECEK ŞEY”
HİKÂYESİ ÜZERİNE SENTAKS ÇALIŞMASI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Tahsin YÜKSEL

2010-NİĞDE

T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

ÖMER SEYFETTİN’İN “BİNECEK ŞEY”
HİKÂYESİ ÜZERİNE SENTAKS ÇALIŞMASI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Tahsin YÜKSEL

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ahmet BÜYÜKAKKAŞ

2010-NİĞDE

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr.Ahmet BÜYÜKAKKAŞ danışmanlığında Tahsin YÜKSEL tarafından hazırlanan “ Ömer Seyfettin'in 'Binecek Şey' Hikayesi Üzerine Sentaks Çalışması ” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

18.05.2010

JÜRİ :

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Ahmet BÜYÜKAKKAŞ

Üye : Yrd.Doç.Dr. Hikmet KORAŞ

Üye : Yrd.Doç.Dr. Kamil İŞERİ

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

....../...../ 20...

Prof. Dr. Selen DOĞAN
Enstitü Müdürü

ÖMER SEYFETTİN’İN BİNECEK ŞEY HİKÂYESİ ÜZERİNE SENTAKS ÇALIŞMASI

ÖZET

Üzerinde çalıştığımız eser, Ömer Seyfettin’in “Binecek Şey” adlı hikâyesidir. Çalışmada önce cümlelerin tanımı yapılarak cümlelerin öğeleri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmamızda kelime grupları ve cümle türleri konularında bilgiler verilerek; eseri incelediğimiz sınıflandırmalar ifade edilmiştir. Hikâyede geçen cümleler en küçük birimine kadar göz ardı edilmeden incelenmiştir.

The Study Of Sentence About Story Of Omer Seyfettin’s “Binecek Şey”

ABSTRACT

We are working on artifacts, Omer Seyfettin's " Binecek Şey” will be named is the story. The study will be defined before the sentences were given information about the elements of the sentence. In our study group of words and phrases by giving information about the types, we examine the work of classification has been defined. Until the last sentence of the story ignored the smallest unit being examined.

ÖN SÖZ

Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in "Binecek Şey" adlı hikâyesi sentaks (söz dizimi) bakımından incelenmiştir. Ele alınan metin üzerinde bizim esas kabul ettiğimiz kaynaklardaki şablonlar dikkate alınarak cümlelerin çözümüne gidilmiştir. En küçük birimine kadar bütün cümleler incelenmiştir.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde (giriş) tezin amacı, konusu, yöntemi ve önemi hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde cümlenin tanımı, cümlenin öğeleri kelime grupları ve cümle türleri konularına da değinilmiştir. Birinci bölümde ayrıca esas aldığımız kaynaklar üzerinden hareketle kelime grupları ve cümle türleri hakkında ele aldığımız sınıflandırma ifade edilmiştir.

İkinci bölümde Ömer Seyfettin'in "Binecek Şey" adlı hikâyesinde geçen cümleler, cümle türlerine ve kelime gruplarına göre incelenmiştir.

Üçüncü bölümde bulgular ve sonuç yer almaktadır.

Dördüncü bölümde üzerinde çalıştığımız hikâye verilmiştir. Hikâye, Erhan Demirutku tarafından yazılan "Ömer Seyfettin Yalnız Efe" adlı kitaptan alınmıştır.

Bu çalışmayı hazırlarken benden yardımlarını esirgemeyen hocam Yard. Doç. Dr. Ahmet Büyükakkaş'a, tezi hazırlama sürecinde benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Mayıs 2010

Tahsin YÜKSEL

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
I. CÜMLE.....	1
II. CÜMLENİN ÖGELERİ.....	2
II.1. Yüklem.....	2
II.2. Özne.....	3
II.3. Nesne.....	4
II.4. Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç).....	5
II.5. Zarf.....	5
II.6. Cümle Dışı Ögeler.....	6
III. KELİME GRUPLARI.....	6
IV. CÜMLE TÜRLERİ.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME.....	13
---------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve SONUÇ.....	112
------------------------	-----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİNECEK ŞEY.....	116
KAYNAKLAR.....	122
ÖZGEÇMİŞ.....	124

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bir dilde kelimelerin bir grup veya cümle oluşturacak biçimde bir araya gelmelerinin kurallarını, bu grupların cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışlarını ve cümle yapılarını inceleyen dil bilgisi bölümüne söz dizimi (cümle bilgisi, sentaks) denir. (Aktan 2009: 1)

Çalışmamızın konusu Ömer Seyfettin'in "Binecek Şey" adlı hikâyesinin sentaks bakımından incelenmesidir.

Cümle bilgisi Türkiye Türkçesi ile ilgili çalışmalarda en çok ihmal edilen konudur. Bundan dolayı tartışmalı pek çok konu vardır. Amacımız bu tartışmalara girmeden esas aldığımız kaynaklar doğrultusundaki ortak kanaatler üzerinde metnin çözümlemesini yapmaktır.

Ele alınan metinde, esas kabul edilen kaynaklardaki şablonlar dikkate alınarak, cümleler en küçük birimine kadar incelenmiştir.

Bugüne kadar yapılan cümle bilgisi çalışmalarında belirli şablonlar üzerinden metinden seçme cümlelerle cümle çözümlemeleri yapılmaktadır. Bizim çalışmamızda bu uygulamalardan farklı olarak metinde geçen bütün cümleler en küçük birimine kadar göz ardı edilmeden incelenmiştir.

I. CÜMLE

Dilbilimciler, cümlenin tanımını birbirlerinden farklı olmamakla beraber şu şekilde yapmışlardır.

Bir düşüncüyü, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine *cümle* denir. (Karahan 2008: 9)

Cümle bir fikri, bir düşüncüyü, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur. (Ergin 2001: 398)

Aralarında bir takım ilişkiler bulunan, yani bazı kurallara göre bir araya gelen söz dizimine *tümce* denir. (Koç 1996: 417)

Cümle, bir hüküm bildirmek için kullanılan en geniş ve en büyük kelime grubudur. Bir fikri, bir hareketi, bir düşüncüyü, bir duyguyu ve bir hadiseyi tam

olarak hüküm halinde ifade etmeye yarayan kelime grubu cümledir. (Karaörs 1993: 36)

Bir düşünceyi, hareketi, olayı, duyguyu dinleyende, okuyanda soruya yer bırakmayacak şekilde, tam olarak hüküm (yargı) halinde ifade eden kelime dizisine *cümle* denir. (Erkul 2004: 2)

Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği, bir yargıyı, bir olayı anlatmak için kurulan sözcük dizisine *tümce* denir. (Gencan 2007:112)

İçinde ya bir tek bağımsız yargı, ya da yeteri kadar yan yargıyla bir tek temel yargı bulunan kelime dizisine *cümle* denir. (Ediskun 2005: 323)

Kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır. (Banguoğlu 2007: 522)

Bir hüküm (yargı) bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiille veya çekimli bir fiille birlikte kullanılan kelimeler dizesine cümle denir. (Gülensoy 2000: 428)

Cümle çeşitli duyguların, düşüncelere dönüştürüldüğü anlamlı söz birimlerinin bir yargı bildirecek biçimde birtakım kurallara bağlı olarak bir araya getirildiği dizidir. (Zülfikar 2005: 202)

Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir dileği, bir isteği bir olayı, bir yargıyı anlatan sözcük dizisine *cümle* denir. (Demir 2006: 175)

Yukarıdaki tanımlardan hareketle cümle; bir duyguyu, bir düşünceyi, bir olayı anlatan içinde bir temel yargı, bunun yanında yeteri kadar da yan yargı bulunduran kelimeler dizisidir.

Bir cümleyi meydana getiren ögeler; yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı (dolaylı tümleç), zarf (zarf tümleci) ve cümle dışı ögelerdir.

II. CÜMLENİN ÖGELERİ

II.1. Yüklem

Cümlenin en esaslı unsuru, ana unsuru, temel unsuru, cümlenin direğidir. Cümlenin bütün yapısı onun üzerine kurulur. (Ergin 2001: 398) Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan öge yüklemidir. Kılış, oluş ve durum yüklem tarafından karşılanır. Diğer ögeler, yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlamak üzere cümlede yer alır. (Karahen 2008:14)

Bir cümlede yüklemi, ya çekimli fiil ya birleşik fiil ya da i/mek fiilinden müteşekkil olarak görürüz.

Metnimizden tespit ettiğimiz örnekler:

“Derviş Hasan birdenbire durdu.” (1/1)

“Uzakta, tirşe rengi hafif bir sisle boyanmış kat kat dağlar görünüyordu.” (1/7)

“Gözlerini yere indirince, bir takım hayvan, kağı izleri gördü.” (2/40)

“Deminki isyanına pişman oldu.” (6/161)

“Ufukta göreceği en uzak bir köye yarım saat içinde gidebilirdi.” (2/53/1)

“Öbür taraf için seni tâciz etmem.” (3/83)

“Seyrek, sıska ağaçlı bir ormanın kenarında idi.” (1/6)

“Aşkın haricindeki şeyler onun etrafına toplanmış bir küme mâsivâ bulutuydu.” (1/33)

“Anadolu tekkelerinin kapıları ağzına kadar açıktı.” (1/16)

II.2. Özne

Özne, bir cümlede yüklemın yaptığı işi, kılışı, oluşu bildiren ögedir. Özne, yükleme sorulan “kim” ve “ne” soruları ile tespit edilir. Bir cümlede birden fazla özne bulunabilir. Bu tür durumlarda özneler, birbirlerine virgül veya bağlaçlarla bağlanırlar.

Cümlenin yüklemden sonra gelen en önemli ögesidir. Fiile öteki ögelerden daha yakın olan özne, aynı zamanda cümlenin fiilden ayrılmayan bir unsurudur. Bu bakımdan bazen ayrı bir kelime halinde olmayıp, fiilin içinde şahıs halinde ifade olunur. (Özkan, Sevinçli 2008:101) Bu tür öznelere “gizli özne” denir.

Edilgen çatılı fiil ile kurulan cümlede özne bulunmaz. Bu tür cümlelerin gerçekte nesnesi olan öge, özne görünümündedir. Ancak bu özne cümlenin asıl öznesi değil, kim ve ne sorularına cevap verdiği için özne görünümündedir. O yüzden bu özneye “sözde özne” denir. Sözde özne, işi yapan değil, işten etkilenen ögedir. (Aktan 2009: 93)

Metnimizden tespit ettiğimiz örnekler:

- “ İlkbaharlar, sonbaharlar, yazlar, kışlar tabiatın birer efsanesiydi.” (1/22)
- “Yürüdüğü yolda izler gittikçe karışıyordu.” (2/67)
- “ Hiç şüphesiz, bu yürükler, kendine bir at verirlerdi.” (4/127)
- (O) “ Yolun dönemecinde küçük bir tepenin önüne gelmişti.” (2/69)
- (Onlar) “ Yeni doğan tayı zorla kucağına vererek önlerine kattılar.” (5/151)
- (Ben) “ Sana inat, açlıktan, susuzluktan, sıcaktan öleceğim.” (3/95)
- “ Taşların arasında baygın kertenkeleler görünüyordu.” (2/56/4)
- “ Dudaklarından âriflik tebessümü silindi.” (3/78/2)
- “ Gözlerinden, haricî âlemin hayalini kaplayan aşk dumanı silindi.” (3/78/1)

II.3. Nesne

Nesne, cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir. Yükleme sorulan “ne”, “neyi”, “kimi” soruları ile tespit edilir. Nesneler, belirtme hali ekini almışsa “belirtili nesne”, almamışsa “belirtisiz nesne” dir.

Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler. Nesne, geçişli fiil cümlelerinin zorunlu ögesidir. Yani geçişli fiilin gösterdiği hareketin nesne olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir. Geçişsiz fiillerde kılış ve oluş öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne istemez. (Karahan 2008: 25)

Metnimizden tespit ettiğimiz örnekler:

- “Her yerde ona yiyecek içecek verirlerdi.” (1/15)
- “ Hepsi “dünya” demekti.” (1/20)
- “ Geniş, kuru omuzlarının üstündeki koca külahlı, çok saçlı başı, beyaz sakallı yanık yüzü, derin, iri, siyah gözleri, ona garip bir heybet verirdi.” (1/30)
- “ Ömründe ilk defa olmak üzere bir araba düşündü.” (2/49)
- “ Bana bir “binecek şey” gönder.” (3/82/1)
- “Şimdi bir an için aşkını unutuyor.” (2/36/1)
- “Bu ağır yükün altında ezilen vücudunun varlığını sezer gibi oluyordu.” (2/36/2)
- “ Gözlerini yere indirince, bir takım hayvan, kağnı izleri gördü.” (2/40)
- “ Sonra, sırma eğerli bir atı gözünün önüne getirdi.” (2/52)
- “ Karşıma çıkardığın bu yokuşu çıkamayacağım.” (3/81)

II.4. Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç)

Fiilin yapıldığı yeri ve yönünü gösteren cümle unsurudur. Her hareket zaman içinde bir mekâna ve yöne sahiptir. Cümlede hareketin mekânını ve yönünü gösteren unsura “yer tamlayıcısı” denir. (Karaörs 1993: 41)

Yer tamlayıcısı, cümlede fiile sorulan “neye”, “neyde”, “neyden”, “nereye”, “nerede”, “nereden”, “kime”, “kimde”, “kimden” soruları ile tespit edilir.

Metnimizden tespit ettiğimiz örnekler:

“ *Tekrar durduğu yolun ilerisine gerisine baktı.*” (2/38)

“ *Mutlaka yakında bu izlerin gittiği bir köy, kasaba bulunacaktı.*” (2/41)

“ *Havalinden deve katarları, kervan katarları geçti.*” (2/54)

“ *Güneş tam tepede tekrar ufka doğru inmeğe başlamıştı.*” (2/63)

“ *Ömründe ilk defa olarak zâhitlerin mâbuduna yalvarmağa başladı.*” (3/79)

II.5. Zarf

Zarf, cümlede yüklemın zamanını, şartını, miktarını, yönünü, sebebini, durumunu, niceliğini tamamlayan ögedir.

İsimler eksiz veya yön, eşitlik, vasıta hali ve diğer bazı hal ekleriyle; fiiller de zarf/fiil ekleriyle cümlede zarf görevi yaparlar. (Karahana 2008: 33)

Zarf, cümlede yükleme sorulan “nasıl”, “ne zaman”, “niçin”, “ne ile”, “kiminle”, “hangi şartlarda”, “kim tarafından”, “ne kadar”, “hangi yöne” gibi sorularla tespit edilir.

Metnimizden tespit edilen örnekler:

“ *Öbür taraf için seni tâciz etmem.*” (3/83)

“ *Sonra, sürüklenerek, kurumuş çeşmenin başındaki çınarların gölgesine gitti.*” (3/84)

“ *Göndermezsen... Senin ağır, senin sefil eserini taşımayacağım.*” (3/93)

“ *Hakkını haykırmuş bir âsi sükûnuyla mağrurlanarak sustu.*” (3/102)

“ *Derviş Hasan, bir kolunda mahbuplar, öteki kolunda câriyeler, arkasında genç köleler, menekşe, yasemin kokuları, saz, ney sadaları içinde bu küheylana doğru yürüyor.*” (4/112/1)

II.6. Cümle Dışı Ögeler

Cümlelerin herhangi bir yerinde bulunan, ancak kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlelerin anlamına yardımcı olan ögelerdir. Cümle dışı ögeler, özne nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi yüklem tamamlayıcısı değildirler. Bu ögeler, yüklem tamamlayıcısı olan ögelerin aksine açıklama, pekiştirme vb. işlemlerle cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlarlar. (Karahana 2008: 36)

Metnimizden tespit edilen örnekler:

“Vâkıâ şu alacalı gölgelerde uzanıp rahat bir uyku çekmek... hiç de fena değildi.
(1/10/1)

“Fakat karnı zil çalıyordu.” (1/10/2)

“Onun fikrinde köylerin, kasabaların, şehirlerin isimlerine de lüzum yoktu.” (1/19)

“Ancak nâdanlar bu rüya ile serâba aldanırlar.” (1/25/2/1)

“Yalnız şu yokuşu aşayım.” (3/82/2)

III. KELİME GRUPLARI

Kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.

Kelime grupları;

1. Tek kelime ile karşılanamayan varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılar.

2. Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri, anlamlarını genişleterek, belirterek, niteleyerek, pekiştirerek karşılar. (Karahana 2008: 39)

Kelime grubu birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime bir takım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Kelime grupları içinde yan yana gelen kelimelerin sırasını tayin eden temel kaide şudur: Türkçede yardımcı unsur, asıl unsurdan önce gelir. Türk sentaksının bütün yapısı bu kanun üzerine kurulmuştur. Türkçede yalnız ki’li birleşik cümle çok

tabii olarak bu kuralın dışında kalır. Çünkü ki’li birleşik cümle yabancı asıllıdır. (Ergin 2001: 374,375)

Dilbilimciler, kelime gruplarını şu şekillerde gruplandırmışlardır.

Leyla Karahan, Türkçede Söz Dizimi adlı eserinde kelime gruplarını; 1.İsim Tamlaması, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Sıfat-Fiil Grubu, 4. İsim-Fiil Grubu, 5. Zarf-Fiil Grubu, 6. Tekrar Grubu, 7. Edat Grubu, 8. Bağlama Grubu, 9. Unvan Grubu, 10. Birleşik İsim Grubu, 11. Ünlem Grubu, 12. Sayı Grubu, 13. Birleşik Fiil Grubu, 14. Kısaltma Grupları (a. isnat grubu, b. yükleme grubu, c. yönelme grubu, d. bulunma grubu, e. uzaklaşma grubu, f. vasıta grubu, g. eşitlik grubu) olarak on dört başlıkta incelemiştir. (Karahan 2008: 42, 84)

Tahsin Banguoğlu, “Türkçenin Grameri” adlı eserinde kelime gruplarını; 1. Ad Takımları, 2. Sıfat Takımları, 3. Zarf Öbekleri, 4.Takı Öbekleri, 5. Çekim Öbekleri (a. İsim öbekleri, b. Fiil öbekleri), 6. Bağlam Öbekleri, 7. Yanaşma Takımları (a. San öbekleri, b. Ayama ve Soyadı Öbekleri, c. Künye ve Mahlas), 8. Katma Öbekler (a. Ünlem Öbekleri, b. Saplama Öbekleri) olarak sekiz başlıkta ele alır. (Banguoğlu 2007: 498, 519)

Muharrem Ergin, “Türk Dil Bilgisi” adlı eserinde kelime gruplarını; 1. Tekrarlar, 2. Bağlama Grubu, 3. Sıfat Tamlaması, 4. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması, 5. Aitlik Grubu, 6. Birleşik İsim, 7. Birleşik Fiil, 8. Unvan Grubu, 9. Ünlem Grubu, 10. Sayı Grubu, 11. Edat Grubu, 12. Isnat Grubu, 13. Genitif, Datif, Lokatif, Ablatif Grupları, 14. Fiil Grubu, 15. Partisip Grubu, 16. Gerundium Grubu, 17. Kısaltma Grupları, 18. Akkuzatif Grubu olarak on sekiz başlıkta toplamıştır. (Ergin 2001: 377, 397)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli tarafından kaleme alınan “Türkiye Türkçesi Söz Dizimi” adlı eserde kelime grupları; 1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Birleşik İsim Grubu, 4. Tekrar Grubu, 5. Aitlik Grubu, 6. Edat Grubu, 7. Unvan Grubu, 8. Birleşik Fiil Grubu, 9. İsim-Fiil Grubu, 10. Sıfat-Fiil Grubu, 11. Zarf-Fiil Grubu, 12. Sayı Grubu, 13. Ünlem Grubu, 14. Bağlama Grubu, 15. Kısaltma Grupları (a. Yönelme Grubu, b. Bulunma Grubu, c. Uzaklaşma Grubu, d. Isnat Grubu, e. Yükleme Grubu, f. Vasıta Grubu, g. İlgi Grubu, h. Eşitlik Grubu, 1. Kısaltma (İsim) Gruplarının Ters Görünüşünde Olan Kelime Grupları) olmak üzere on beş başlıkta ele alınmıştır. (Özkan, Sevinçli 2008: 17, 89)

Bilal Aktan “ Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi” adlı kitabında kelime gruplarını 1. İsim Tamlaması ve İyelik Grubu, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Birleşik İsim Grubu, 4. Tekrar Grubu, 5. Aitlik Grubu, 6. Edat Grubu, 7. Unvan Grubu, 8. Birleşik Fiil Grubu, 9. Sayı Grubu, 10. Ünlem Grubu, 11. Bağlama Grubu, 12. İsim-Fiil Grubu, 13. Sıfat-Fiil Grubu, 14. Zarf-Fiil Grubu, 15. Kısaltma Grupları (a. İsnat Grubu b. Yükleme Grubu, c. Yönelme Grubu, d. Bulunma Grubu, e. Uzaklaşma Grubu, f. Vasıta Grubu, g. Eşitlik Grubu, h. İlgi Grubu) olmak üzere sınıflandırmıştır.(Aktan 2009: 9, 81)

Metin Karaörs, “ Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri” adlı eserinde kelime gruplarını 1. Tekrar (ikilemeler) Grubu, 2. Bağlama Grubu, 3. Sıfat Tamlaması, 4. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması, 5. Aitlik Grubu, 6. Birleşik İsim, 7. Birleşik Fiil, 8. Unvan Grubu, 9. Ünlem Grubu, 10. Sayı Grubu, 11. Edat Grubu, 12. Kısaltma Grupları (a. İsnat Grubu, b. İlgi Grubu, c. Yaklaşma Grubu, d. Bulunma Grubu, e. Uzaklaşma Grubu, f. Yapma Grubu), 13. Fiil Grubu, 14. Sıfat-Fiil Grubu, 15. Zarf-Fiil Grubu, 16. Kısalımış (Klişeleşmiş) Gruplar olarak ayırmıştır.(Karaörs 1993: 4,35)

Hamza Zülfikar, “Türk Dili ve Kompozisyon” adlı eserin cümle bilgisi bölümünde kelime gruplarını; 1. İkilemeler, 2. Birleşik kelimeler, 3. Tamlamalar, 4. Deyimler olarak gruplandırmaktadır.

Biz de bu çalışmada kelime gruplarını 1. İsim Tamlaması (a. Belirtili İsim Tamlaması, b. Belirtisiz İsim Tamlaması, c. Zincirleme İsim Tamlaması), 2. Sıfat Tamlaması, 3. Sıfat-Fiil Grubu, 4. İsim-Fiil Grubu, 5. Zarf-Fiil Grubu, 6. Tekrar Grubu, 7. Edat Grubu, 8. Bağlama Grubu, 9. Unvan Grubu, 10. Birleşik İsim Grubu, 11. Birleşik Fiil Grubu, 12. Ünlem Grubu, 13. Sayı Grubu, 14. İyelik Grubu, 15. Aitlik Grubu, 16. Kısaltma Grubu (a. İsnat Grubu, b. Yükleme Grubu, c. Yönelme Grubu, d. Bulunma Grubu, e. Ayrılma Grubu, f. Vasıta Grubu, g. Eşitlik Grubu) olarak on altı başlıkta ele aldık.

IV. CÜMLE TÜRLERİ

Türkçede cümle türleri konusu, uzun yıllardır üzerinde tartışılan bir konudur. Biz burada bu tartışmaya girmeden birkaç dilbilimcimizin cümleyi nasıl

sınıflandırdıklarını dile getireceğiz. Kaynaklardan hareketle “Binecek Şey” adlı hikâyeyi incelemede kullandığımız tasnifi belirteceğiz.

Leyla Karahan, “Türkçede Söz Dizimi” adlı kitabının altıncı baskısında cümleleri; yapısına göre cümleler (a. basit, b. birleşik b.1. şartlı birleşik, b.2. iç içe birleşik, c.bağlı cümleler c.1. ki’li bağlı cümleler, c.2. diğer bağlama edatlarıyla kurulan bağlı cümleler, ç. sıralı cümleler), yüklem türüne göre cümleler (fiil cümlesi, isim cümlesi), yüklem yerine göre cümleler (kurallı cümle, devrik cümle) ve anlamına göre cümleler (olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi) olmak üzere dört ana başlıkta sınıflandırmıştır. Karahan, kitabının son baskısında yapısına göre cümleler bahsini çıkarıp; cümleleri bağlanma şekilleri bakımından (a. bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler, b. ortak cümle öğeleriyle bağlanan cümleler, c. ortak kip/şahıs ekleriyle bağlanan cümleler, d. anlam ilişkisiyle bağlanan cümleler) ele almıştır. (Karahan: 2008: 85,110)

Hamza Zülfikar, “Türk Dili ve Kompozisyon” adlı kitabın cümle bahsinde cümleleri; yapılarına göre (basit, birleşik, sıra cümleler), anlamlarına göre (olumlu, olumsuz, olumsuz soru cümleleri), dizilişlerine göre (kurallı, devrik cümleler), yüklem türüne göre (fiil ve isim cümleleri) olmak üzere dört temel başlıkta ele alır. (Zülfikar 2005: 236)

Tuncer Gülensoy, “Türkçe El Kitabı” adlı eserinde cümleleri yapı bakımından cümle türleri, hüküm (yargı) bakımından cümle türleri ve fiil (yüklem) bakımından cümle türleri olmak üzere üç ana başlıkta inceler. Yapı bakımından cümle türleri; yalın tümce, birleşik tümce, temel cümle, yan cümle, bağlaçlı (ki’li) yan cümle, dilekli yan cümle, şartlı yan cümle, edatlı yan cümle, sorulu yan cümle, ikilemeli yan cümle, ara cümle, girişik cümle, sıralı cümle (a. bağımlı sıralı cümle, b. bağımsız sıralı cümle), devrik cümle ve kesik cümle olmak üzere on beş başlıkta ele alınmıştır. Hüküm (yargı) bakımından cümleler; olumlu cümle, olumsuz cümle ve sorulu cümle olarak üç başlıkta ele alınır. Gülensoy, fiil (yüklem) bakımından cümleleri ise isim cümlesi ve fiil cümlesi (a. haber cümleleri, b. dilek cümleleri) olmak üzere iki başlıkta incelemiştir. (Gülensoy 2000: 435, 443)

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli tarafından kaleme alınan “Türkiye Türkçesi Söz Dizimi” adlı kitapta cümle türleri; yüklemlerine göre cümleler, anlamlarına göre cümleler, yüklemi yerine göre cümleler ve yapılarına göre cümleler olmak üzere dört ana başlıkta toplanır. Yüklemlerine göre cümleler; isim cümlesi ve fiil cümlesi olarak ikiye ayrılır. Anlamlarına göre cümleler; olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, emir cümlesi ve ünlem cümlesi olarak beş grupta incelenir. Yüklem yerini göre cümleler; kurallı cümle ve devrik cümle olarak ikiye ayrılır. Yapılarına göre cümleler; basit cümle, birleşik cümle (şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle), sıralı cümle (bağımlı sıralı cümle, bağımsız sıralı cümle), bağlı cümle, ara sözlü cümle ve eksilteli (kesik) cümle olmak üzere altı başlıkta ele alınmıştır. (Özkan, Sevinçli 2008: 127, 179)

Ayhan Üçer, “Ömer Seyfettin’den Seçme Hikâyeler Adlı Eser Üzerinde Sentaks Çalışması” isimli yayımlanmamış yüksek lisans tezinde cümleleri; yapısına göre, yüklem türüne göre, yüklem yerini göre ve anlamına göre cümleler olmak üzere dört ana başlıkta inceler. Yapısına göre cümleler; basit cümle, birleşik cümle (şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle), sıralı cümle (bağımlı sıralı cümle, bağımsız sıralı cümle) şeklinde sınıflandırılmıştır. Yüklem türüne göre cümleler; fiil cümlesi ve isim cümlesi; yüklem yerini göre cümleler, kurallı cümle ve devrik cümle olarak ele alınmıştır. Anlamına göre cümleler ise; bildirme cümlesi, olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, ünlem cümlesi ve emir cümlesi olarak altı grupta toplanmıştır. (Üçer 2007: 94, 122)

Bilal Aktan, “Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi” adlı eserinde cümle türlerini yüklem türüne göre cümleler, anlamlarına göre cümleler, yüklem yerini göre cümleler ve yapılarına göre cümleler olmak üzere dört grupta toplamıştır. Yüklem türüne göre cümleler; isim cümlesi ve fiil cümlesi; anlamlarına göre cümleler, olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi, emir cümlesi ve ünlem cümlesi olmak üzere beş başlıkta incelenmiştir. Yüklem yerini göre cümleler; kurallı cümle ve devrik cümle olarak ele alınır. Aktan, eserinde yapılarına göre cümleleri; basit cümle, birleşik cümle (şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle, ki’li birleşik cümle), sıralı

cümle (bağımlı sıralı cümle, bağımsız sıralı cümle), bağlı cümle, ara sözlü cümle ve eksilteli (kesik) cümle olmak üzere altı başlıkta inceler. (Aktan 2009: 115, 139)

Biz de yukarıda belirttiğimiz ve diğer kaynaklardan da yaptığımız araştırmalar neticesinde yaptığımız çalışmada cümleleri yapısına göre; yüklem türüne göre; yüklem yerine göre ve anlamına göre dört ana başlıkta inceledik. Metni aşağıdaki tasnif doğrultusunda ele aldık.

A. YAPISINA GÖRE CÜMLELER

1. Basit Cümle

2. Birleşik Cümle

a. Şartlı Birleşik Cümle

b. İç İç Birleşik cümle

c. Ki'li Birleşik Cümle

3. Sıralı Cümle

a. Bağımlı Sıralı Cümle

b. Bağımsız Sıralı Cümle

4. Bağlı Cümleler

a. Ki'li Bağlı Cümle

b. Bağlaçlarla Birbirine Bağlanan Bağlı Cümle

c. Ortak Ögelerle Birbirine Bağlanan Bağlı Cümle

5. Kesik Cümle

B. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

a. İsim Cümlesi

b. Fiil Cümlesi

C. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

a. Kurallı Cümle

b. Devrik Cümle

D. ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

a. Olumlu Cümle

b. Olumsuz Cümle

c. Soru Cümlesi

İKİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

“*Derviş Hasan birdenbire durdu.*” (1/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

durdu: yüklem

Derviş Hasan: özne

birdenbire: zarf

Kelime Grupları:

Derviş Hasan: unvan grubu

“*Kirli, yırtık yenleriyle alınının terlerini sildi.*” (1/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

sildi: yüklem

(*O*): gizli özne

alınının terlerini: belirtili nesne

kirli, yırtık yenleriyle: zarf tümleci

Kelime Grupları:

(*Onun*)/ *kirli, yırtık yenleri*: iyelik grubu

kirli, yırtık/ yenler: sıfat tamlaması

kirli, yırtık yenleriyle: edat grubu

(*Onun*)/ *alınının terleri*: iyelik grubu

alın/ terleri: belirtisiz isim tamlaması

“*Sıcak bir Haziran güneşi dünyayı sebepsiz bir belâ gibi kasıp kavuruyordu.*” (1/3)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

kasıp kavuruyordu: yüklem

Sıcak bir Haziran güneşi: özne

dünyayı: belirtili nesne

sebepsiz bir belâ gibi: zarf

Kelime Grupları:

kasıp kavur-: birleşik fiil grubu

sebepsiz bir belâ/ gibi: edat grubu

sebepsiz/ bir belâ: sıfat tamlaması

bir/ belâ: sıfat tamlaması

Sıcak bir Haziran/ güneşi: belirtisiz isim tamlaması

Sıcak/ bir Haziran: sıfat tamlaması

bir/Haziran: sıfat tamlaması

“Sabahtan beri işte dört saattir hiç durmadan yürümüştü.” (1/4)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

yürümüştü: yüklem

(O): gizli özne

sabahtan beri dört saattir hiç durmadan: zarf

işte: zarf

Kelime Grupları:

sabahtan beri dört saattir hiç durmadan: zarf fiil grubu

dört/ saat: sıfat tamlaması

sabahtan/ beri: edat grubu

“Etrafına bakındı.” (1/5)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

bakındı: yüklem

(O): gizli özne

etrafına: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

(Onun)/ *etrafı*: iyelik grubu

“*Seyrek, sıska ağaçlı bir ormanın kenarında idi.*” (1/6)

a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

Seyrek, sıska ağaçlı bir ormanın kenarında idi: yüklem

(O): gizli özne

Kelime Grupları:

seyrek, sıska ağaçlı bir ormanın kenarında idi: birleşik fiil grubu

seyrek, sıska ağaçlı bir ormanın/ kenarı: belirtili isim tamlaması

seyrek, sıska ağaçlı/ bir orman: sıfat tamlaması

bir/ orman: sıfat tamlaması

seyrek, sıska/ ağaç: sıfat tamlaması

“*Uzakta, tirşe rengi hafif bir sisle boyanmış kat kat dağlar görünüyordu.*” (1/7)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

görünüyordu: yüklem

tirşe rengi hafif bir sisle boyanmış kat kat dağlar: özne

uzakta: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

tirşe rengi hafif bir sisle boyanmış/ kat kat dağlar: sıfat tamlaması

kat kat/ dağlar: sıfat tamlaması

kat kat: tekrar grubu

tirşe rengi hafif bir sisle boyanmış: sıfat-fiil grubu

tirşe rengi hafif bir sisle/ boyanmış: vasıta grubu

tirşe rengi/ hafif bir sis: sıfat tamlaması

hafif/ bir sis: sıfat tamlaması

bir/ sis: sıfat tamlaması

tirşe/ rengi: belirtisiz isim tamlaması

“*Köye, kasabaya benzer bir şey gözüne çarpmadı, yolun üst tarafındaki ağaçlara döndü.*” (1/8)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağımsız sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“*Köye, kasabaya benzer bir şey gözüne çarpmadı.*” (1/8/1)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

gözüne çarpmadı: yüklem

Köye, kasabaya benzer bir şey: özne

Kelime Grupları:

göze çarp-: birleşik fiil grubu

(Onun)/ gözü: iyelik grubu

Köye, kasabaya benzer/ bir şey: sıfat tamlaması

bir/ şey: sıfat tamlaması

Köye, kasabaya/ benzer: edat grubu

İkinci Cümle:

“*Yolun üst tarafındaki ağaçlara döndü.*” (1/8/2)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

döndü: yüklem

(O): gizli özne

Yolun üst tarafındaki ağaçlara: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

yolun üst tarafındaki/ ağaçlar: sıfat tamlaması

yolun/ üst tarafı: belirtili isim tamlaması

üst/ taraf: sıfat tamlaması

“ “Biraz dinlensem...” diye düşündü. ” (1/9)

y.c

a.c

Bu cümle yapısına göre iç içe birleşik cümle olup; ana cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümle;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

düşündü: yüklem

(O): gizli özne

“*Biraz dinlensem...*” diye: zarf

Kelime Grupları:

Biraz dinlensem/ diye: edat grubu

Biraz dinlensem: cümle

“*Vâkıâ şu alacalı gölgelerde uzanıp rahat bir uyku çekmek... hiç de fena değildi.*

Fakat karnı zil çalıyordu.” (1/10)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağlı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“*Vâkıâ şu alacalı gölgelerde uzanıp rahat bir uyku çekmek... hiç de fena değildi.*

(1/10/1)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

fena değildi: yüklem

şu alacalı gölgelerde uzanıp rahat bir uyku çekmek: özne

Vâkıâ: zarf

hiç: zarf

de: c.d.u

Kelime Grupları:

fena değil: edat grubu

şu alacalı gölgelerde uzanıp rahat bir uyku çekmek: isim-fiil grubu

rahat/ bir uyku: sıfat tamlaması

bir/ uyku: sıfat tamlaması

şu alacalı gölgelerde uzanıp: zarf-fiil grubu

şu/ alacalı gölgeler: sıfat tamlaması

alacalı/ gölgeler: sıfat tamlaması

İkinci Cümle:

“Fakat karnı zil çalıyordu.” (1/10/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

zil çalıyordu: yüklem

karnı: özne

Fakat: c.d.u

Kelime Grupları:

zil çal-: birleşik-fiil grubu

(Onun)/ karnı: iyelik grubu

“ “Öğleden evvel bir köye rasgelirim...” ümidi ile geceyi geçirdiği çoban

y.c

a.

kulübesinden aç çıkmıştı.” (1/11)

c

Bu cümle yapısına göre iç içe birleşik cümle olup; ana cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

çıkılmıştı: yüklem

(O): gizli özne

“Öğleden evvel bir köye rasgelirim...” ümidi ile geceyi geçirdiği çoban

kulübesinden: yer tamlayıcısı

aç: zarf

Kelime Grupları:

“Öğleden evvel bir köye rasgelirim...” ümidi ile geceyi geçirdiği/ çoban kulübesi: sıfat tamlaması

çoban/ kulübesi: belirtisiz isim tamlaması

(Onun)/ “Öğleden evvel bir köye rasgelirim...” ümidi ile geceyi geçirdiği: iyelik grubu

“Öğleden evvel bir köye rasgelirim...” ümidi ile geceyi geçir-dik-i: sıfat-fiil grubu

“Öğleden evvel bir köye rasgelirim...” ümidi/ ile/ geceyi geçirdiği: bağlama grubu

“Öğleden evvel bir köye rasgelirim...”/ ümidi: belirtisiz isim tamlaması

“Öğleden evvel bir köye rasgelirim...”: cümle

“ Her halde yürümeli, bir an evvel bir köye yetişmeliydi! Ama hangi köye?...”
(1/12)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağlı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ Her halde yürümeli, bir an evvel bir köye yetişmeliydi! (1/12/1)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ Her halde yürümeli(ydi).” (1/12/1/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

yürümeli(ydi): yüklem

(O): gizli özne

Her halde: zarf

Kelime Grupları:

Her/ hal: sıfat tamlaması

İkinci Cümle:

“Bir an evvel bir köye yetişmeliydi!” (1/12/1/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

yetişmeliydi: yüklem

(O): gizli özne

bir köye: yer tamlayıcısı

bir an evvel: zarf

Kelime Grupları:

bir/ köy: sıfat tamlaması

bir an/ evvel: sıfat tamlaması

bir/ an: sıfat tamlaması

İkinci Cümle:

“*Ama hangi köye?...*” (1/12/2)

Konuşma içerisinde “*Ama hangi köye?...*” kelime topluluğuna bir önceki cümleye bağlı olarak “*yetişmeliydi*” fiilinin anlamı yüklenmiştir. Biz de bu cümleyi “*Ama hangi köye yetişmeliydi?*” şeklinde ele aldık.

“*Ama hangi köye (yetişmeliydi)?*”

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

yetişmeliydi: yüklem

(O): gizli özne

hangi köye: yer tamlayıcısı

Ama: c.d.u

Kelime Grupları:

hangi/ köy: sıfat tamlaması

“*Derviş Hasan bunu asla bilmez, düşünmez, aklına getirmezdi.*” (1/13)

Bu cümle üç cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“*Derviş Hasan bunu asla bilmez.*” (1/13/1)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

bilmez: yüklem

Derviş Hasan: özne

bunu: belirtili nesne

asla: zarf

Kelime Grupları:

Derviş Hasan: unvan grubu

İkinci Cümle:

“*Düşünmez.*” (1-13-2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

Düşünmez: yüklem

(O): gizli özne

Üçüncü Cümle:

“*Aklına getirmezdi.*” (1/13/3)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

Aklına getirmezdi: yüklem

(O): gizli özne

Kelime Grupları:

aklına getir-: birleşik fiil grubu

(Onun)/ *aklı:* iyelik grubu

“ *Otuz senedir, omzunda keşkülü, sırtında abası, gönlünde tevekkülü, nereye gittiğini bilmediği yollardan geçmiş, ismini öğrenmediği köylerde misafir kalmıştı.*” (1-14)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Otuz senedir, omzunda keşkülü, sırtında abası, gönlünde tevekkülü, nereye gittiğini bilmediği yollardan geçmiş(ti).*” (1/14/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

geçmiş(ti): yüklem

(O): gizli özne

nereye gittiğini bilmediği yollardan: yer tamlayıcısı

Otuz senedir, omzunda keşkülü, sırtında abası, gönlünde tevekkülü: zarf

Kelime Grupları:

nereye gittiğini bilmediği/ yollar: sıfat tamlaması

nereye gittiğini bil-me-dik-i: sıfat-fiil grubu

(Onun)/ *nereye gittiğini bilmediği*: iyelik grubu

(Onun)/ *nereye gittiği*: iyelik grubu

gönlünde/ tevekkülü: bulunma grubu

sırtında/ abası: bulunma grubu

omzunda/ keşkülü: bulunma grubu

(Onun)/ *gönlü*: iyelik grubu

(Onun)/ *tevekkülü*: iyelik grubu

(Onun)/ *sırtı*: iyelik grubu

(Onun)/ *abası*: iyelik grubu

(Onun)/ *omzu*: iyelik grubu

(Onun)/ *keşkülü*: iyelik grubu

Otuz/ sene: sıfat tamlaması

İkinci Cümle:

“İsmi öğrenmediği köylerde misafir kalmıştı.” (1/14/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

misafir kalmıştı: yüklem

(O): gizli özne

İsmi öğrenmediği köylerde: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

misafir kal-: birleşik-fiil grubu

İsmi öğrenmediği/ köyler: sıfat tamlaması

İsmi öğren-me-dik-i: sıfat-fiil grubu

(Onun)/ *İsmi öğrenmediği*: iyelik grubu

(Onun)/ İsmi: iyelik grubu

“Her yerde ona yiyecek içecek verirlerdi.” (1/15)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

verirlerdi: yüklem

(Onlar): gizli özne

yiyecek içecek: belirtisiz nesne

ona: yer tamlayıcısı

her yerde: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

yiyecek içecek: tekrar grubu

her/ yer: sıfat tamlaması

“ Anadolu tekkelerinin kapıları ağzına kadar açıktı.” (1/16)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

açıktı: yüklem

Anadolu tekkelerinin kapıları: özne

ağzına kadar: zarf

Kelime Grupları:

ağzına/ kadar: edat grubu

Anadolu tekkelerinin kapıları: zincirleme isim tamlaması

“ “Huu...” diye girer, isterse, haftalarca, aylarca... tâ canı sıkılıncaya kadar kalırdı.” (1/17)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ “Huu...” diye girer.” (1/17/1)

y.c a.c

Bu cümle yapısına göre iç içe birleşik cümle olup; ana cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümlesi kesik cümledir, yüklemi yoktur.

Cümlenin Öğeleri:

girer: yüklem

(O): gizli özne

“*Huu...*” diye: zarf

Kelime Grupları:

“*Huu...*” diye: edat grubu

“*Huu...*”: kesik cümle

İkinci Cümle:

“*İsterse, haftalarca, aylarca... tâ canı sıkılıncaya kadar kalırdı.*” (1/17/2)

y.c

a.c

Bu cümle yapısına göre şartlı birleşik cümle olup; ana cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

kalırdı: yüklem

(O): gizli özne

haftalarca, aylarca... tâ canı sıkılıncaya kadar: zarf

isterse: zarf

Kelime Grupları:

haftalarca, aylarca... tâ canı sıkılıncaya/ kadar: edat grubu

canı sıkıl-: birleşik fiil grubu

(Onun)/ *canı*: iyelik grubu

“*Dağın, taşın, nehrin, gölün, ormanın hususi isimleri olur muydu?*” (1/18)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) soru

Cümlenin Öğeleri:

olur muydu: yüklem

Dağın, taşın, nehrin, gölün, ormanın hususi isimleri: özne

Kelime Grupları:

Dağın, taşın, nehrin, gölün, ormanın/ hususi isimleri: belirtili isim tamlaması

hususiyet/ isimler: sıfat tamlaması

“Onun fikrinde köylerin, kasabaların, şehirlerin isimlerine de lüzum yoktu.” (1/19)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumsuz

Cümlelerin Öğeleri:

lüzum yoktu: yüklem

köylerin, kasabaların, şehirlerin isimlerine: özne

Onun fikrinde: zarf

de: c.d.u

Kelime Grupları:

köylerin, kasabaların, şehirlerin/ isimleri: belirtili isim tamlaması

Onun/ fikri: belirtili isim tamlaması

“ Hepsi “dünya” demekti.” (1/20)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

demekti: yüklem

Hepsi: özne

dünya: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

(Onun)/ hepsi: iyelik grubu

“ Balık, denizinde nasıl hiç bir mevzu kanuna tabi olmadan, rahat rahat yüzerse, o

y.c

da, dünyasında öyle serbest serbest gezerdi.” (1/21)

a.c

Bu cümle yapısına göre şartlı birleşik cümle olup; ana cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

gezerdi: yüklem

(O): özne

dünyasında: yer tamlayıcısı

Balık, denizinde nasıl hiç bir mevzu kanuna tabi olmadan, rahat rahat yüzerse: zarf

öyle: zarf

serbest serbest: zarf

da: c.d.u

Kelime Grupları:

serbest serbest: tekrar grubu

(Onun)/ *dünyası*: iyelik grubu

rahat rahat: tekrar grubu

Balık, denizinde nasıl hiçbir mevzu kanuna tabi olmadan: zarf-fiil grubu

tabi ol-: birleşik fiil grubu

hiç bir/ mevzu kanun: sıfat tamlaması

mevzu/ kanun: sıfat tamlaması

hiç/ bir: sıfat tamlaması

denizinde nasıl hiçbir mevzu kanun: bulunma grubu

(Onun)/ *denizi*: iyelik grubu

“ *İlkbaharlar, sonbaharlar, yazlar, kışlar tabiatın birer efsanesiydi.*” (1/22)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

tabiatın birer efsanesiydi: yüklem

İlkbaharlar, sonbaharlar, yazlar, kışlar: özne

Kelime Grupları:

tabiatın/ birer efsanesi: belirtili isim tamlaması

birer/ efsane: sıfat tamlaması

“ *Hükümet, kanun, aile din, ahlâk, hâsılı her şey, nazarında mânası olmayan birtakım uydurma latifelerdi.* ” (1/23)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

nazarında mânası olmayan birtakım uydurma latifelerdi: yüklem

Hükümet, kanun, aile din, ahlâk, hâsılı her şey: özne

Kelime Grupları:

nazarında mânası olmayan/ birtakım uydurma latifeler: sıfat tamlaması

birtakım/ uydurma latifeler: sıfat tamlaması

uydurma/ latifeler: sıfat tamlaması

nazarında mânası olmayan: sıfat-fiil grubu

(Onun)/ nazarı: iyelik grubu

(Onun)/ mânası: iyelik grubu

“*Vücut bir rüya idi.*” (1/24)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

bir rüya idi: yüklem

Vücut: özne

Kelime Grupları:

bir rüya/ idi: birleşik fiil grubu

bir/ rüya: sıfat tamlaması

“ *Hayat bir seraptı. Ancak nâdanlar bu rüya ile serâba aldanırlar, beyhude yere üzülürlerdi.* ” (1/25)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağlı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Hayat bir seraptı.* ” (1/25/1)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

bir seraptı: yüklem

Hayat: özne

Kelime Grupları:

bir/ serap: sıfat tamlaması

İkinci Cümle:

“ *Ancak nâdanlar bu rüya ile serâba aldanırlar, beyhude yere üzülmüşlerdi.* ” (1/25/2)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Ancak nâdanlar bu rüya ile serâba aldanırlar.* ” (1/25/2/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

aldanırlar: yüklem

nâdanlar: özne

bu rüya ile serâba: yer tamlayıcısı

Ancak: c.d.u

Kelime Grupları:

bu rüya ile serâba: bağlama grubu

bu/ rüya: sıfat tamlaması

İkinci Cümle:

“ *Beyhude yere üzülmüşlerdi.* ” (1/25/2/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

üzülmüşlerdi: yüklem

(nâdanlar): gizli özne

Beyhude yere: zarf

Kelime Grupları:

beyhude/ yer: sıfat tamlaması

“ *Hakikat “bir”di.* ” (1/26)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

“*bir*”*di*: yüklem

Hakikat: özne

Kelime Grupları:

“*bir*”*di*: birleşik fiil grubu

“ *O da “aşk” idi.* ” (1/27)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

“*aşk*” *idi*: yüklem

O: özne

da: c.d.u

Kelime Grupları:

“*aşk*” *idi*: birleşik fiil grubu

“ *Aşkı idrak eden büyük hakikate ermiş, harici, bâtinî kâinatın, hakkın mânasını anlamıştı.* ” (1/28)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Aşkı idrak eden büyük hakikate ermiş(ti).* ” (1/28/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Aşkı idrak eden büyük hakikate ermiş(ti): yüklem

(*O*): gizli özne

Kelime Grupları:

Aşkı idrak eden büyük hakikate/ er: birleşik-fiil grubu

Aşkı idrak eden/ büyük hakikat: sıfat tamlaması

büyük/ hakikat: sıfat tamlaması

Aşk idrak eden: sıfat-fiil grubu

idrak et-: birleşik-fiil grubu

İkinci Cümle:

“*Harici, bâtinî kâinatın, hakkın mânasını anlamıştı.*” (1/28/2)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

anlamıştı: yüklem

(O): gizli özne

Harici, bâtinî kâinatın, hakkın mânasını: belirtili nesne

Kelime Grupları:

Harici, bâtinî kâinatın, hakkın/ mânası: belirtili isim tamlaması

Harici, bâtinî/ kâinat: sıfat tamlaması

“*Derviş Hasan işte bu erenlerden biriydi.*”(1/29)

a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

bu erenlerden biriydi: yüklem

Derviş Hasan: özne

işte: c.d.u

Kelime Grupları:

bu erenlerden/ biri: ayrılma grubu

bu/ erenler: sıfat tamlaması

Derviş Hasan: unvan grubu

“ *Geniş, kuru omuzlarının üstündeki koca külahlı, çok saçlı başı, beyaz sakallı yanık yüzü, derin, iri, siyah gözleri, ona garip bir heybet verirdi.*” (1/30)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

verirdi: yüklem

Geniş, kuru omuzlarının üstündeki koca külahlı, çok saçlı başı, beyaz sakallı yanık yüzü, derin, iri, siyah gözleri: özne

garip bir heybet: belirtisiz nesne

ona: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

garip/ bir heybet: sıfat tamlaması

bir/ heybet: sıfat tamlaması

(Onun)/ derin, iri, siyah gözleri: iyelik grubu

derin, iri,/ siyah gözler: sıfat tamlaması

siyah/ gözler: sıfat tamlaması

(Onun)/ beyaz sakallı yanık yüzü: iyelik grubu

beyaz sakallı/ yanık yüz: sıfat tamlaması

yanık/ yüz: sıfat tamlaması

beyaz/ sakal: sıfat tamlaması

(Onun)/ geniş, kuru omuzlarının üstündeki koca külahlı, çok saçlı başı: iyelik grubu

Geniş, kuru omuzlarının üstündeki/ koca külahlı, çok saçlı baş: sıfat tamlaması

koca külahlı,/ çok saçlı baş: sıfat tamlaması

çok saçlı/ baş: sıfat tamlaması

çok/ saç: sıfat tamlaması

koca/ külah: sıfat tamlaması

Geniş, kuru omuzlarının üstündeki: aitlik grubu

(Onun)/ Geniş, kuru omuzlarının üstü: iyelik grubu

Geniş, kuru omuzlarının/ üstü: belirtili isim tamlaması

geniş/ omuzlar: sıfat tamlaması

kuru/ omuzlar: sıfat tamlaması

“ Ne olduğuna dikkat etmediği “dünya”nın üstünde, bir duman içindeymiş gibi, hiç görmeyerek yaşardı.” (1/31)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

yaşardı: yüklem

(O): gizli özne

Ne olduğuna dikkat etmediği “dünya”nın üstünde: yer tamlayıcısı

bir duman içindeymiş gibi: zarf

hiç görmeyerek: zarf

Kelime Grupları:

hiç görmeyerek: zarf-fiil grubu

bir duman içindeymiş/ gibi: edat grubu

bir duman/ içi: belirtisiz isim tamlaması

bir/ duman: sıfat tamlaması

Ne olduğuna dikkat etmediği “dünya”nın/ üstü: belirtili isim tamlaması

Ne olduğuna dikkat etmediği/ dünya: sıfat tamlaması

Ne olduğuna dikkat et-me-dik-i: sıfat-fiil grubu

(Onun/) Ne olduğuna dikkat etmediği: iyelik grubu

dikkat et-: birleşik fiil grubu

Ne ol-duk-u-n-a: sıfat-fiil grubu

(Onun)/ Ne olduğu: iyelik grubu

“ *Aşk, Allah’ı, hakikati, saadeti, gayesi ruhunda idi.*” (1/32)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

ruhunda idi: yüklem

Aşk, Allah’ı, hakikati, saadeti, gayesi: özne

Kelime Grupları:

ruhunda idi: birleşik fiil grubu

(Onun)/ Aşk: iyelik grubu

(Onun)/ Allah’ı: iyelik grubu

(Onun)/ hakikati: iyelik grubu

(Onun)/ saadeti: iyelik grubu

(Onun)/ gayesi: iyelik grubu

Yardımcı cümlesi kesik cümledir, yüklemi yoktur.

Cümlenin Öğeleri:

dedi: yüklem

(O): gizli özne

Of dizlerim: belirtisiz nesne

gayr-i ihtiyarî: zarf

Fakat: c.d.u

Kelime Grupları:

Of dizlerim: kesik cümle

“Açlık, sıcaklık, ihtiyarlık üç bin okkalık bir yük gibi sırtına çökmüştü.” (2/35)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

çökmüştü: yüklem

Açlık, sıcaklık, ihtiyarlık: özne

sırtına: yer tamlayıcısı

üç bin okkalık bir yük gibi: zarf

Kelime Grupları:

(Onun)/ sırtı: iyelik grubu

üç bin okkalık bir yük/ gibi: edat grubu

üç bin okkalık/ bir yük: sıfat tamlaması

üç bin/ okka: sıfat tamlaması

üç/ bin: sayı grubu

“Şimdi bir an için aşkını unutuyor, bu ağır yükün altında ezilen vücudunun varlığını sezer gibi oluyordu.” (2/36)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“Şimdi bir an için aşkını unutuyor.” (2/36/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

unutuyor: yüklem

(O): gizli özne

aşkını: belirtili nesne

bir an için: zarf

Şimdi: zarf

Kelime Grupları:

(Onun)/ *aşk*: iyelik grubu

bir an/ için: edat grubu

bir/ an: sıfat tamlaması

İkinci Cümle:

“*Bu ağır yükün altında ezilen vücudunun varlığını sezer gibi oluyordu.*” (2/36/2)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

sezer gibi oluyordu: yüklem

(O): gizli özne

Bu ağır yükün altında ezilen vücudunun varlığını: belirtili nesne

Kelime Grupları:

sezer gibi/ ol-: birleşik fiil grubu

sezer/ gibi: edat grubu

(Onun)/ *bu ağır yükün altında ezilen vücudunun varlığı*: iyelik grubu

(Onun)/ *bu ağır yükün altında ezilen vücudu*: iyelik grubu

bu ağır yükün altında ezilen/ vücut: sıfat tamlaması

bu ağır yükün altında ezilen: sıfat-fiil grubu

bu ağır yükün/ altı: belirtili isim tamlaması

bu/ ağır yük: sıfat tamlaması

ağır/ yük: sıfat tamlaması

“ *Başı çatlayacak derecede ağrıyor, ayakları titriyor, nefes aldıkça, daralmış göğsü acıyordu.*” (2/37)

Bu cümle, üç cümleden oluşan bağımsız sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Başı çatlayacak derecede ağrıyor.* ” (2/37/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

ağrıyor: yüklem

Başı: özne

çatlayacak derecede: zarf

Kelime Grupları:

çatlayacak/ derece: sıfat tamlaması

(Onun)/ başı: iyelik grubu

İkinci Cümle:

“ *Ayakları titriyor.* ” (2/37/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

titriyor: yüklem

Ayakları: özne

Kelime Grupları:

(Onun)/ ayakları: iyelik grubu

Üçüncü Cümle:

“ *Nefes aldıkça, daralmış göğsü acıyordu.* ” (2/37/3)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

acıyordu: yüklem

daralmış göğsü: özne

Nefes aldıkça: zarf

Kelime Grupları:

(Onun)/ daralmış göğsü: iyelik grubu

daralmış/ göğüs: sıfat tamlaması

Nefes al-: birleşik fiil grubu

“ *Tekrar durduğu yolun ilerisine gerisine baktı.* ” (2/38)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

baktı: yüklem

(O): gizli özne

durduğu yolun ilerisine gerisine: yer tamlayıcısı

tekrar: zarf

Kelime Grupları:

(Onun) durduğu yolun/ ilerisi gerisi: iyelik grubu

ileri geri: tekrar grubu

(Onun) durduğu/ yol: sıfat tamlaması

(Onun)/ durduğu: iyelik grubu

“*Ne gelen vardı, ne giden...*” (2/39)

Bu cümle hem ne....ne bağlacı ile hem de ortak öge ile (yüklem) birbirine bağlı bir cümle olup;

Birinci Cümle:

“*Ne gelen vardı.*” (2/39/1)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

vardı: yüklem

gelen: özne

Ne: c.d.u

İkinci Cümle:

“*Ne giden (vardı).*” (2/39/2)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

vardı: yüklem

giden: özne

Ne: c.d.u

“*Gözlerini yere indirince, bir takım hayvan, kağız izleri gördü.*” (2/40)

- b) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

gördü: yüklem

(O): gizli özne

bir takım hayvan, kağı izleri: belirtili nesne

Gözlerini yere indirince: zarf

Kelime Grupları:

bir takım hayvan, kağı izleri: belirtisiz isim tamlaması

bir takım/ hayvan, kağı: sıfat tamlaması

bir/ takım: sıfat tamlaması

Gözlerini yere indirince: zarf-fiil grubu

Gözleri yere indir-: birleşik fiil grubu

(Onun)/ Gözleri: iyelik grubu

“ Mutlaka yakında bu izlerin gittiği bir köy, kasaba bulunacaktı.” (2/41)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

bulunacaktı: yüklem

bu izlerin gittiği bir köy, kasaba: özne

yakında: yer tamlayıcısı

Mutlaka: zarf

Kelime Grupları:

bu izlerin gittiği/ bir köy, kasaba: sıfat tamlaması

bir/ köy, kasaba: sıfat tamlaması

bu izlerin git-tik-i: sıfat-fiil grubu

bu izlerin/ gittiği: belirtili isim tamlaması

bu/ izler: sıfat tamlaması

“ Bu tahmin ona teselli verdi.” (2/42)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

teselli verdi: yüklem

Bu tahmin: özne

ona: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

teselli ver-: birleşik fiil grubu

bu/ tahmin: sıfat tamlaması

“ *Onu sevindirdi.* ” (2/43)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

sevindirdi: yüklem

(Bu tahmin): gizli özne

Onu: belirtili nesne

“ *Derin bir “huuu” çekti.* ” (2/44)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

çekti: yüklem

(O): gizli özne

Derin bir “huuu”: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

Derin/ bir “huuu”: sıfat tamlaması

bir/ “huuu”: sıfat tamlaması

“ *Ellerini arkasına bağladı.* ” (2/45)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

Ellerini arkasına bağladı: yüklem

(O): gizli özne

Kelime Grupları:

Ellerini arkasına bağla-: birleşik fiil grubu

(Onun)/ elleri: iyelik grubu

“ Yine aşkının hakikatine dalarak, yine etrafını dumanlaştırarak, hiçbir şey görmeden, yürümeğe başladı. ” (2/46)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

yürümeğe başladı: yüklem

(O): gizli özne

Yine aşkının hakikatine dalarak: zarf

yine etrafını dumanlaştırarak: zarf

hiçbir şey görmeden: zarf

Kelime Grupları:

yürümeğe başla-: birleşik fiil grubu

hiçbir şey görmeden: zarf-fiil grubu

hiçbir/ şey: sıfat tamlaması

hiçbir: birleşik isim grubu

yine etrafını dumanlaştırarak: zarf-fiil grubu

(Onun)/ etrafı: iyelik grubu

Yine aşkının hakikatine dalarak: zarf-fiil grubu

hakikate dal-: birleşik fiil grubu

(Onun)/ aşkının hakikati: iyelik grubu

aşkın/ hakikati: belirtili isim tamlaması

“ Gitti, gitti... Fakat bu ümit verici izlerle örtülmüş, cehennem gibi sıcak, çöl gibi tozlu yol bitmiyordu. ” (2/47)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağlı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ Gitti, gitti... ” (2/47/1)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ Gitti. ” (2/47/1/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Gitti: yüklem

(O): gizli özne

İkinci Cümle:

“ Gitti. ” (2/47/1/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Gitti: yüklem

(O): gizli özne

İkinci Cümle:

“ Fakat bu ümit verici izlerle örtülmüş, cehennem gibi sıcak, çöl gibi tozlu yol bitmiyordu. ” (2/47/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

bitmiyordu: yüklem

bu ümit verici izlerle örtülmüş, cehennem gibi sıcak, çöl gibi tozlu yol: özne

Fakat: c.d.u

Kelime Grupları:

bu ümit verici izlerle örtülmüş,/ cehennem gibi sıcak,/ çöl gibi/ tozlu yol: sıfat tamlaması

tozlu/ yol: sıfat tamlaması

çöl/ gibi: edat grubu

cehennem gibi/ sıcak: sıfat tamlaması

cehennem/ gibi: edat grubu

bu ümit verici izlerle ört-ü-l-müş: sıfat-fiil grubu

bu/ ümit verici izler: sıfat tamlaması

ümit verici/ izler: sıfat tamlaması

ümit/ verici: belirtisiz isim tamlaması

ümit ver-: birleşik-fiil grubu

“Nefesi, kolları dizleri kesiliyor, hakikatte “olmayan” vücudunun elemleri, “mevcut olan” ruhunu sıkıyordu.” (2/48)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağımsız sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“Nefesi, kolları dizleri kesiliyor.” (2/48/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

kesiliyor: yüklem

Nefesi, kolları dizleri: özne

Kelime Grupları:

(Onun)/ nefesi: iyelik grubu

(Onun)/ kolları: iyelik grubu

(Onun)/dizleri: iyelik grubu

İkinci Cümle:

“Hakikatte “olmayan” vücudunun elemleri, “mevcut olan” ruhunu sıkıyordu.” (2/48/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

sıkıyordu: yüklem

Hakikatte “olmayan” vücudunun elemleri: özne

“mevcut olan” ruhunu: belirtili nesne

Kelime Grupları:

(Onun)/ “mevcut olan” ruhu: iyelik grubu

“mevcut olan”/ ruh: sıfat tamlaması

mevcut olan: sıfat-fiil grubu

mevcut ol-: birleşik fiil grubu

(Onun)/ Hakikatte “olmayan” vücudunun elemleri: iyelik grubu

Hakikatte “olmayan”/ vücut: sıfat tamlaması

Hakikatte “olmayan”: sıfat-fiil grubu

“ Ömründe ilk defa olmak üzere bir araba düşündü. ” (2/49)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

düşündü: yüklem

(O): gizli özne

bir araba: belirtisiz nesne

Ömründe ilk defa olmak üzere: zarf

Kelime Grupları:

bir/ araba: sıfat tamlaması

Ömründe ilk defa olmak üzere: edat grubu

Ömründe/ ilk defa: bulunma grubu

ilk/ defa: sıfat tamlaması

(Onun)/ ömrü: iyelik grubu

“Bu arabanın yumuşak ipek yastıklı içi kimbilir ne kadar rahattı.” (2/50)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

rahattı: yüklem

Bu arabanın yumuşak ipek yastıklı içi: özne

kimbilir ne kadar: zarf

Kelime Grupları:

kimbilir ne kadar: edat grubu

bu arabanın/ yumuşak ipek yastıklı içi: belirtili isim tamlaması

yumuşak ipek yastıklı/ iç: sıfat tamlaması

yumuşak/ ipek yastık: sıfat tamlaması

ipek/ yastık: sıfat tamlaması

bu/ araba: sıfat tamlaması

“ Yavaşça: “Ah bir araba olsa...” dedi. ” (2/51)

- a. y.c c

Bu cümle yapısına göre iç içe birleşik cümle olup; ana cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

dedi: yüklem

(O): gizli özne

Ah bir araba olsa: belirtisiz nesne

Yavaşça: zarf

Kelime Grupları:

Ah bir araba olsa: cümle

“ *Sonra, sırma eğerli bir atı gözünün önüne getirdi.* ” (2/52)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

gözünün önüne getirdi: yüklem

(O): gizli özne

sırma eğerli bir atı: belirtili nesne

Sonra: zarf

Kelime Grupları:

gözünün önüne getir-: birleşik fiil grubu

(Onun)/ gözünün önü: iyelik grubu

sırma eğerli/ bir at: sıfat tamlaması

bir/ at: sıfat tamlaması

sırma/ eğer: sıfat tamlaması

“ *Böyle bir ata binse ufukta göreceği en uzak bir köye yarım saat içinde gidebilirdi.* ”

y.c

a.c

(2/53)

Bu cümle yapısına göre şartlı birleşik cümle olup; ana cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

gidebilirdi: yüklem

(O): özne

ufukta göreceği en uzak bir köye: yer tamlayıcısı

yarım saat içinde: zarf

Böyle bir ata binse: zarf

Kelime Grupları:

gidebil-: birleşik fiil grubu

yarım saat içinde: bulunma grubu

yarım saat/ içi: belirtisiz isim tamlaması

yarım/ saat: sıfat tamlaması

ufukta göreceği/ en uzak bir köy: sıfat tamlaması

en uzak/ bir köy: sıfat tamlaması

bir/ köy: sıfat tamlaması

en/ uzak: sıfat tamlaması

ufukta gör-ecek-i: sıfat-fiil grubu

(Onun)/ *ufukta göreceği:* iyelik grubu

Böyle bir ata binse: cümle

“Hayalinden deve katarları, kervan katarları geçti.” (2/54)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

geçti: yüklem

deve katarları, kervan katarları: özne

hayalinden: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

kervan/ katarları: belirtisiz isim tamlaması

deve/ katarları: belirtisiz isim tamlaması

(Onun)/ hayali: iyelik grubu

“Açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan artık o kadar bitkin bir haldeydi ki... Gülümsedi:

y.c

a.

“Bir topal eşek olsa da razıyım ya...” dedi.” (2/55)

c.

Bu cümle ki’li bağlı cümle olup;

Ana Cümle: “Gülümsedi: “Bir topal eşek olsa da razıyım ya...” dedi.” (2/55/a.c)

Bu cümle bağımlı sıralı bir cümle olup;

Birinci Cümle: “Gülümsedi.” (2/55/a.c/1)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

Gülümsedi: yüklem

(O): gizli özne

İkinci Cümle:

“ “Bir topal eşek olsa da razıyım ya...” dedi.” (2/55/a.c/2)

y.c

a.c

a.c

y.c

Bu cümle iç içe birleşik bir cümle olup; ana cümlesi

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümlesi, “Bir topal eşek olsa da razıyım ya...”

y.c

a.c

bağlı cümle olup; bu cümlelerin ana cümlesi;

a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümlesi;

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

dedi: yüklem

(O): gizli özne

“Bir topal eşek olsa da razıyım ya...”: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

“Bir topal eşek olsa da razıyım ya...”: cümle

Yardımcı Cümle: “Açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan artık o kadar bitkin bir haldeydi ki...” (2/55/y.c)

a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan artık o kadar bitkin bir haldeydi: yüklem

(O): gizli özne

ki: c.d.u

Kelime Grupları:

Açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan/ artık o kadar bitkin bir hal: ayrılma grubu

artık/ o kadar bitkin bir hal: sıfat tamlaması

o kadar/ bitkin bir hal: sıfat tamlaması

bitkin/ bir hal: sıfat tamlaması

bir/ hal: sıfat tamlaması

o/ kadar: edat grubu

“ Sıcak gittikçe kızıyor, yol daha ziyade biçimsizleşiyor, tozlar çoğalıyor, taşların arasında baygın kertenkeleler görünüyordu.” (2/56)

Bu cümle, dört cümleden oluşan bağımsız sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ Sıcak gittikçe kızıyor.” (2/56/1)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

kızıyor: yüklem

Sıcak: özne

gittikçe: zarf

İkinci Cümle:

“ Yol daha ziyade biçimsizleşiyor.” (2/56/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

biçimsizleşiyor: yüklem

Yol: özne

daha ziyade: zarf

Kelime Grupları:

daha/ ziyade: sıfat tamlaması

Üçüncü Cümle:

“ *Tozlar çoğalıyor.* ” (2/56/3)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

çoğalıyor: yüklem

Tozlar: özne

Dördüncü Cümle:

“ *Taşların arasında baygın kertenkeleler görünüyordu.* ” (2/56/4)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

görünüyordu: yüklem

baygın kertenkeleler: sözde özne

Taşların arasında: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

baygın/ kertenkeleler: sıfat tamlaması

Taşların/ arası: belirtili isim tamlaması

“ *Kendine baktı.* ” (2/57)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

baktı: yüklem

(O): gizli özne

Kendine: yer tamlayıcısı

“ Tozla örtülmüş çarıklarının eskiliği belli olmuyor, kılı göğsünden çamurlu terler damlıyordu.” (2/58)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağımsız sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ Tozla örtülmüş çarıklarının eskiliği belli olmuyor.” (2/58/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

belli olmuyor: yüklem

Tozla örtülmüş çarıklarının eskiliği: özne

Kelime Grupları:

belli ol-: birleşik fiil grubu

(Onun)/ Tozla örtülmüş çarıklarının eskiliği: iyelik grubu

Tozla örtülmüş/ çarıklar: sıfat tamlaması

Tozla örtülmüş: sıfat-fiil grubu

İkinci Cümle:

“ Kılı göğsünden çamurlu terler damlıyordu.” (2/58/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

damlıyordu: yüklem

çamurlu terler: özne

Kılı göğsünden: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

çamurlu terler: sıfat tamlaması

(Onun)/ kılı göğsü: iyelik grubu

kılı/ göğüs: sıfat tamlaması

“Gayret lazımdı.” (2/59)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

lazımdı: yüklem

Gayret: özne

“ “Yolcu yolunda gerek...” nasihatini hatırladı.” (2/60)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

hatırladı: yüklem

(O): gizli özne

“Yolcu yolunda gerek...” nasihatini: belirtili nesne

Kelime Grupları:

“Yolcu yolunda gerek...”/ nasihati: belirtisiz isim tamlaması

“Yolcu yolunda gerek...”: cümle

“ Yürüdü, yürüdü, yürüdü...” (2/61)

Bu cümle, üç cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ Yürüdü.” (2/61/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Yürüdü: yüklem

(O): gizli özne

İkinci Cümle:

“ Yürüdü.” (2/61/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Yürüdü: yüklem

(O): gizli özne

Üçüncü Cümle:

“ Yürüdü.” (2/61/3)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Yürüdü: yüklem

(O): gizli özne

“*Saatlerce yürüdü.*” (2/62)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

Yürüdü: yüklem

(O): gizli özne

Saatlerce: zarf

“ *Güneş tam tepede tekrar ufka doğru inmeğe başlamıştı.*” (2/63)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

inmeğe başlamıştı: yüklem

Güneş: özne

tam tepede: yer tamlayıcısı

ufka doğru: zarf

tekrar: zarf

Kelime Grupları:

inmeğe başla-: birleşik fiil grubu

ufka/ doğru: edat grubu

tam/ tepe: sıfat tamlaması

“ *Derviş Hasan, şimdi şehirlerdeki zengin, tenperver zahitlerin içmeğe kıyamayacak soğuk berrak sularla serin gölgeli, rahat şadırvanlarda ikindi namazı için abdest tazelemekle meşgul olduklarını düşündü.*” (2/64)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

düşündü: yüklem

Derviş Hasan: özne

şehirlerdeki zengin, tenperver zahitlerin içmeğe kıyılmayacak soğuk berrak sularla serin gölgeli, rahat şadırvanlarda ikindi namazı için abdest tazelemekle meşgul olduklarını: belirtili nesne

şimdi: zarf

Kelime Grupları:

şehirlerdeki zengin, tenperver zahitlerin/ içmeğe kıyılmayacak soğuk berrak sularla serin gölgeli, rahat şadırvanlarda ikindi namazı için abdest tazelemekle meşgul oldukları: belirtili isim tamlaması

(Onların)/ içmeğe kıyılmayacak soğuk berrak sularla serin gölgeli, rahat şadırvanlarda ikindi namazı için abdest tazelemekle meşgul oldukları: iyelik grubu

içmeğe kıyılmayacak soğuk berrak sularla serin gölgeli, rahat şadırvanlarda ikindi namazı için abdest tazelemekle meşgul ol-duk-ları: sıfat-fiil grubu

içmeğe kıyılmayacak soğuk berrak sularla serin gölgeli, rahat şadırvanlarda ikindi namazı için abdest tazelemekle/ meşgul ol-: vasıta grubu

meşgul ol-: birleşik fiil grubu

içmeğe kıyılmayacak soğuk berrak sularla/ serin gölgeli, rahat şadırvanlarda ikindi namazı için abdest tazelemek: vasıta grubu

serin gölgeli, rahat şadırvanlarda/ ikindi namazı için abdest tazelemek: bulunma grubu

ikindi namazı için abdest tazelemek: isim-fiil grubu

ikindi namazı için/ abdest tazelemek: edat grubu

abdest/ tazelemek: isim-fiil grubu

ikindi namazı/ için: edat grubu

ikindi/ namazı: belirtisiz isim tamlaması

serin gölgeli,/ rahat şadırvanlar: sıfat tamlaması

rahat /şadırvanlar: sıfat tamlaması

serin/ gölgeli: sıfat tamlaması

içmeğe kıyılmayacak/ soğuk berrak sular: sıfat tamlaması

soğuk/ berrak sular: sıfat tamlaması

berrak/ sular: sıfat tamlaması

içmeğe kıy-ı-l-a-ma-y-acak: sıfat-fiil grubu

şehirlerdeki/ zengin, tenperver zahitler: sıfat tamlaması

zengin, tenperver/ zahitler: sıfat tamlaması

Derviş Hasan: unvan grubu

“ *Onların cehennem azabıyla, cennet hırsıyla daima rahatsız olan ruhlarına mukabil, vücutları ne kadar mesut, ne kadar rahattı.* ” (2/65)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağlı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Onların cehennem azabıyla, cennet hırsıyla daima rahatsız olan ruhlarına mukabil, vücutları ne kadar mesut(tu).* ” (2/65/1)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

ne kadar mesut(tu): yüklem

vücutları: özne

Onların cehennem azabıyla, cennet hırsıyla daima rahatsız olan ruhlarına mukabil:
zarf

Kelime Grupları:

ne kadar/ mesut: sıfat tamlaması

ne/ kadar: edat grubu

(Onların)/ vücutları: iyelik grubu

Onların/ cehennem azabıyla, cennet hırsıyla daima rahatsız olan ruhları: iyelik grubu

cehennem azabıyla, cennet hırsıyla daima rahatsız olan/ ruh: sıfat tamlaması

cehennem azabıyla, cennet hırsıyla daima rahatsız ol-an: sıfat-fiil grubu

cehennem azabıyla,/ cennet hırsıyla/ daima rahatsız olan: vasıta grubu

rahatsız ol-: birleşik-fiil grubu

cennet/ hırsı: belirtisiz sim tamlaması

cehennem/ azabı: belirtisiz sim tamlaması

İkinci Cümle:

“*Ne kadar rahattı.*” (2/65/2)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

ne kadar rahattı: yüklem

(vücutları): gizli özne

Kelime Grupları:

ne kadar/ rahat: sıfat tamlaması

ne/ kadar: edat grubu

“Yürüdü, yürüdü...” (2/66)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“Yürüdü.” (2/66/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Yürüdü: yüklem

(O) : gizli özne

İkinci Cümle:

“Yürüdü.” (2/66/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Yürüdü: yüklem

(O) : gizli özne

“Yürüdüğü yolda izler gittikçe karışıyordu.” (2/67)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

karışıyordu: yüklem

izler: özne

Yürüdüğü yolda: yer tamlayıcısı

gittikçe: zarf

Kelime Grupları:

(Onun) yürüdüğü/ yol: sıfat tamlaması

(Onun)/yürüdüğü: iyelik grubu

“ Gözlerini kaldırdı, ileriye baktı.” (2/68)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ Gözlerini kaldırdı.” (2/68/1)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

kaldırdı: yüklem

(O): gizli özne

Gözlerini: belirtili nesne

Kelime Grupları:

(Onun)/ gözleri: iyelik grubu

İkinci Cümle:

“ İleriye baktı.” (2/68/2)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

baktı: yüklem

(O): gizli özne

İleriye: yer tamlayıcısı

“ Yolun dönemecinde küçük bir tepenin önüne gelmişti.” (2/69)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

gelmişti: yüklem

(O): gizli özne

Yolun dönemecinde küçük bir tepenin önüne: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Yolun dönemecinde/ küçük bir tepe: bulunma grubu

küçük bir tepenin/ önü: belirtili isim tamlaması

küçük/ bir tepe: sıfat tamlaması

bir/ tepe: sıfat tamlaması

Yolun/ dönemeci: belirtili isim tamlaması

“ *Dönemecin karşısında iki üç çınar ağacı ile bir kurumuş çeşme vardı.*” (2/70)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

vardı: yüklem

iki üç çınar ağacı ile bir kurumuş çeşme: özne

Dönemecin karşısında: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

iki üç çınar ağacı/ ile/ bir kurumuş çeşme: bağlama grubu

bir/ kurumuş çeşme: sıfat tamlaması

kurumuş/ çeşme: sıfat tamlaması

iki üç/ çınar ağacı: sıfat tamlaması

çınar/ ağacı: belirtisiz isim tamlaması

iki üç: sayı grubu

Dönemecin/ karşısı: belirtili isim tamlaması

“ *Durmadı.*” (2/71)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlelerin Öğeleri:

Durmadı: yüklem

(O): gizli özne

“ *Yürüdü.*” (2/72)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

Yürüdü: yüklem

(O): gizli özne

“ Bu tepenin eteğini dönünce yolun tırmanıp aştığı öyle dik, öyle sarp bir yokuş

y.

gördü ki... “Vallahi bunu çıkamam!” diye haykırdı.” (2/73)

c

y.c

a.c

a.c

Bu cümle ki’li bağlı bir cümle olup;

Ana Cümle: “Vallahi bunu çıkamam!” diye haykırdı.” (2/73/1)

y.c

a.c

Bu cümle, iç içe birleşik cümle olup; ana cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

haykırdı: yüklem

(O): gizli özne

“ *Vallahi bunu çıkamam!*” diye: zarf

Kelime Grupları:

“ *Vallahi bunu çıkamam!*” diye: edat grubu

“Vallahi bunu çıkamam!”: cümle

Yardımcı Cümle:

“ *Bu tepenin eteğini dönünce yolun tırmanıp aştığı öyle dik, öyle sarp bir yokuş*
gördü ki...” (2/73/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

gördü: yüklem

(O): gizli özne

yolun tırmanıp aştığı öyle dik, öyle sarp bir yokuş: belirtisiz nesne

Bu tepenin eteğini dönünce: zarf

ki: c.d.u

Kelime Grupları:

Bu/ tepe: sıfat tamlaması

Bu tepenin/ eteği: belirtili isim tamlaması

Bu tepenin eteğini dönünce: zarf-fiil grubu

yolun tırmanıp aştığı/ öyle dik, öyle sarp bir yokuş: sıfat tamlaması

öyle dik, öyle sarp/ bir yokuş: sıfat tamlaması

bir/ yokuş: sıfat tamlaması

öyle/ sarp: sıfat tamlaması

öyle/ dik: sıfat tamlaması

yolun tırmanıp aş-tık-ı: sıfat-fiil grubu

yolun/ tırmanıp/ aştığı: belirtili isim tamlaması

“ *Hemen çömeldi.* ” (2/74)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

çömeldi: yüklem

(O): gizli özne

Hemen: zarf

“ *Açlık, sıcaklık, ihtiyarlık sabahtan beri durmadan yürüyen Derviş Hasan'ı azıcık daha isyan ettirecekti.* ” (2/75)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

isyan ettirecekti: yüklem

Açlık, sıcaklık, ihtiyarlık: özne

sabahtan beri durmadan yürüyen Derviş Hasan'ı: belirtili nesne

azıcık daha: zarf

Kelime Grupları:

isyan et-: birleşik fiil grubu

azıcık/ daha: sıfat tamlaması

sabahtan beri durmadan yürüyen/ Derviş Hasan: sıfat tamlaması

Derviş Hasan: unvan grubu

sabahtan beri durmadan yürüyen: sıfat-fiil grubu

sabahtan beri durmadan: zarf-fiil grubu

sabahtan/ beri: edat grubu

“ *Bu dik yokuş karşısında duyduğu feci ümitsizlik onun ârif ruhunu kararttı.* ” (3/76)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

kararttı: yüklem

Bu dik yokuş karşısında duyduğu feci ümitsizlik: özne

onun ârif ruhunu: belirtili nesne

Kelime Grupları:

Onun/ ârif ruhu: iyelik grubu

ârif/ ruh: sıfat tamlaması

Bu dik yokuş karşısında duyduğu/ feci ümitsizlik: sıfat tamlaması

feci/ ümitsizlik: sıfat tamlaması

(Onun)/ Bu dik yokuş karşısında duyduğu: iyelik grubu

Bu dik yokuş karşısında duy-duk-u: sıfat-fiil grubu

Bu dik yokuş/ karşısı: belirtisiz isim tamlaması

Bu/ dik yokuş: sıfat tamlaması

dik/ yokuş: sıfat tamlaması

“ *Şimdiye kadar eğilmeyen boynunu menfaatperver, tekapûcu, hesapçı bir zâhit gibi bük-tü.* ” (3/77)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

Şimdiye kadar eğilmeyen boynunu bük-tü: yüklem

(O): gizli özne

menfaatperver, tekapûcu, hesapçı bir zâhit gibi: zarf

Kelime Grupları:

menfaatperver, tekapûcu, hesapçı bir zâhit/ gibi: edat grubu

menfaatperver, tekapûcu, hesapçı/ bir zâhit: sıfat tamlaması

bir/ zâhit: sıfat tamlaması

boyun/ bük-: birleşik-fiil grubu

(Onun)/ Şimdiye kadar eğilmeyen boynu: iyelik grubu

Şimdiye kadar eğilmeyen/ boyun: sıfat tamlaması

Şimdiye kadar eğilmeyen: sıfat-fiil grubu

Şimdiye/ kadar: edat grubu

“ Gözlerinden, haricî âlemin hayalini kaplayan aşk dumanı, dudaklarından âriflik tebessümü silindi.” (3/78)

Bu cümle iki cümleden oluşan ortak cümle öğeleriyle bağlanan (*yüklem*) bağlı bir cümle olup;

Birinci Cümle: “ Gözlerinden, haricî âlemin hayalini kaplayan aşk dumanı silindi.” (3/78/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

silindi: yüklem

haricî âlemin hayalini kaplayan aşk dumanı: sözde özne

Gözlerinden: yer tamamlayıcısı

Kelime Grupları:

haricî âlemin hayalini kaplayan/ aşk dumanı: sıfat tamlaması

aşk/ dumanı: belirtisiz isim tamlaması

haricî âlemin hayalini kaplayan: sıfat-fiil grubu

haricî âlemin/ hayali: belirtili isim tamlaması

haricî/ âlem: sıfat tamlaması

İkinci Cümle: “ Dudaklarından âriflik tebessümü silindi.” (3/78/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

silindi: yüklem

âriflik tebessümü: sözde özne

dudaklarından: yer tamamlayıcısı

Kelime Grupları:

âriflik/ tebessümü: belirtisiz isim tamlaması

(Onun)/ dudakları: iyelik grubu

“ *Ömründe ilk defa olarak zâhitlerin mâbuduna yalvarmağa başladı.* ” (3/79)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

yalvarmağa başladı: yüklem

(O): gizli özne

zâhitlerin mâbuduna: yer tamlayıcısı

Ömründe ilk defa olarak: zarf

Kelime Grupları:

yalvarmağa başla-: birleşik fiil grubu

zâhitlerin/ mâbudu: belirtili isim tamlaması

Ömründe ilk defa olarak: zarf-fiil grubu

Ömründe/ ilk defa: bulunma grubu

ilk/ defa: sıfat tamlaması

“ *Allahım, bana merhamet et dedi, açım, ihtiyarım!* ” (3/80)

Bu cümle üç cümleden oluşan bağımsız sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Allahım, bana merhamet et dedi.* ” (3/80/1)

y.c

a.c

Bu cümle yapısına göre iç içe birleşik cümle olup; ana cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

dedi: yüklem

(O): gizli özne

Allahım, bana merhamet et: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

merhamet et-: birleşik-fiil grubu

Allahım, bana merhamet et: ünlem grubu

İkinci Cümle:

“*Açım.*” (3/80/2)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Açım: yüklem

(*Ben*): gizli özne

Üçüncü Cümle:

“ *İhtiyarım!*” (3/80/3)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

İhtiyarım: yüklem

(*Ben*): gizli özne

“ *Karşıma çıkardığın bu yokuşu çıkamayacağım.*” (3/81)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

çıkamayacağım: yüklem

(*Ben*): gizli özne

Karşıma çıkardığın bu yokuşu: belirtili nesne

Kelime Grupları:

Karşıma çıkardığın/ bu yokuş: sıfat tamlaması

bu/ yokuş: sıfat tamlaması

(*Senin*)/ *karşıma çıkardığın:* iyelik grubu

Karşıma çık-ar-dık-ı-n: sıfat-fiil grubu

“ *Bana bir “binecek şey” gönder. Yalnız şu yokuşu aşayım.*” (3/82)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağlı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ Bana bir “binecek şey” gönder.” (3/82/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

gönder: yüklem

(*Sen*) : gizli özne

bir “binecek şey”: belirtisiz nesne

bana: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

bir/ “binecek şey”: sıfat tamlaması

“binecek/ şey”: sıfat tamlaması

İkinci Cümle:

“ Yalnız şu yokuşu aşayım.” (3/82/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

aşayım: yüklem

(*Ben*): gizli özne

şu yokuşu: belirtili nesne

Yalnız: c.d.u

Kelime Grupları:

Şu/ yokuş: sıfat tamlaması

“ Öbür taraf için seni tâciz etmem.” (3/83)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

tâciz etmem: yüklem

(*Ben*): gizli özne

seni: belirtili nesne

Öbür taraf için: zarf

Kelime Grupları:

tâciz et-: birleşik fiil grubu

Öbür taraf/ için: edat grubu

Öbür/ taraf: sıfat tamlaması

“Sonra, sürüklenerek, kurumuş çeşmenin başındaki çınarların gölgesine gitti.”
(3/84)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

gitti: yüklem

(O): gizli özne

kurumuş çeşmenin başındaki çınarların gölgesine: yer tamlayıcısı

sürüklenerek: zarf

Sonra: zarf

Kelime Grupları:

kurumuş çeşmenin başındaki çınarların/ gölgesi: belirtili isim tamlaması

kurumuş çeşmenin başındaki/ çınarlar: sıfat tamlaması

kurumuş çeşmenin/ başı: belirtili isim tamlaması

kurumuş/ çeşme: sıfat tamlaması

“At istemem, araba istemem.” (3/85)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“At istemem.” (3/85/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

istemem: yüklem

(Ben): gizli özne

At: belirtisiz nesne

İkinci Cümle:

“Araba istemem.” (3/85/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

istemem: yüklem

(*Ben*): gizli özne

Araba: belirtisiz nesne

“*Binecek kötü bir şey...*” (3/86)

Konuşma içerisinde “*Binecek kötü bir şey...*” kelime topluluğuna bir önceki cümleye bağlı olarak “*isterim*” fiilinin anlamı yüklenmiştir. Biz de bu cümleyi “*Binecek kötü bir şey isterim.*” şeklinde ele aldık.

“*Binecek kötü bir şey (isterim).*” (3/86)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

isterim: yüklem

(*Ben*): gizli özne

Binecek kötü bir şey: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

Binecek/ kötü bir şey: sıfat tamlaması

kötü/ bir şey: sıfat tamlaması

bir/ şey: sıfat tamlaması

“*Bir topal eşek olsun Allahım merhamet merhamet!... diye inledi.*” (3/87)

y.c

a.c

Bu cümle yapısına göre iç içe birleşik cümle olup;

Ana cümlesi; “*İnledi.*” (3/87/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümlesi, iki cümleden oluşan bağlı bir cümledir.

Birinci Cümle: “*Bir topal eşek olsun Allahım!*” (3/87/2)

- a) basit b) fiil c) devrik d) olumlu

İkinci Cümle: “*Allahım merhamet merhamet!...*” (3/87/3)

Kesik cümledir; yüklemi yoktur.

Cümlenin Ögeleri:

inledi: yüklem

(O): gizli özne

Bir topal eşek olsun Allahım merhamet merhamet!... diye: zarf

Kelime Grupları:

Bir topal eşek olsun Allahım merhamet merhamet!... diye: edat grubu

“Böyle inlerken ansızın aczinden, Allaha karşı yaptığı arsızlıktan utandı.” (3/88)

Bu cümle iki cümleden oluşan ortak cümle ögeleriyle bağlanan (*yüklem*) bağlı bir cümle olup;

Birinci Cümle:

“Böyle inlerken ansızın aczinden utandı.” (3/88/1)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

utandı: yüklem

(O): gizli özne

aczinden: yer tamlayıcısı

ansızın: zarf

Böyle inlerken: zarf

Kelime Grupları:

böyle inlerken: zarf-fiil grubu

İkinci Cümle:

“Allaha karşı yaptığı arsızlıktan utandı.” (3/88/2)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

utandı: yüklem

(O): gizli özne

Allaha karşı yaptığı arsızlıktan: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Allaha karşı yaptığı/ arsızlık: sıfat tamlaması

(Onun)/ Allaha karşı yaptığı: iyelik grubu

Allaha karşı yap-tık-tı: sıfat-fiil grubu

Allaha/ karşı: edat grubu

“İsyani etti.” (3/89)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

İsyani etti: yüklem

(O): gizli özne

Kelime Grupları:

isyani et- : birleşik-fiil grubu

“ Allahım, benim vücudumu yarattın.” (3/90)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

yarattın: yüklem

(Sen): gizli özne

benim vücudumu: belirtili nesne

Allahım: c.d.u.

Kelime Grupları:

benim/ vücudum: iyelik grubu

“ Onu ıstıraplarından da seni kurtar! ” (3/91)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

kurtar: yüklem

sen: özne

Onu: belirtili nesne

İstıraplarından: yer tamlayıcısı

da: c.d.u.

Kelime Grupları:

(Onun)/ ıstırapları: iyelik grubu

“ Sana yalvarıyorum, mutlaka bana “bir binecek şey” göndereceksin, üzerine eserini yükleteceğim.” (3/92)

Bu cümle üç cümleden oluşan sıralı bir cümledir. Birinci ve üçüncü cümleler öznesi ortak cümlelerdir.

Birinci Cümle:

“ Sana yalvarıyorum.” (3/92/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

yalvarıyorum: yüklem

(Ben): gizli özne

Sana: yer tamlayıcısı

İkinci Cümle:

“ Mutlaka bana “bir binecek şey” göndereceksin.” (3/92/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

göndereceksin: yüklem

(Sen): gizli özne

“bir binecek şey”: belirtisiz nesne

bana: yer tamlayıcısı

Mutlaka: zarf

Kelime Grupları:

bir/ binecek şey: sıfat tamlaması

binecek/ şey: sıfat tamlaması

Üçüncü Cümle:

“ Üzerine eserini yükleteceğim.” (3/92/3)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

yükleteceğim: yüklem

(Ben): gizli özne

eserini: belirtili nesne

üzerine: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

(Onun)/ üzeri: iyelik grubu

(Senin)/ eserin: iyelik grubu

“ Göndermezsen... Senin ağır, senin sefil eserini taşımayacağım. ” (3/93)

y.c

a.c

Bu cümle yapısına göre şartlı birleşik cümle olup; ana cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Yardımcı cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Ögeleri:

taşımayacağım: yüklem

(Ben): gizli özne

Senin ağır, senin sefil eserini: belirtili nesne

göndermezsen: zarf

Kelime Grupları:

Senin/ ağır eserin: iyelik grubu

ağır/ eser: sıfat tamlaması

Senin/ sefil eserin: iyelik grubu

sefil/ eser: sıfat tamlaması

“ Burada yıkılıp yatacağım. ” (3/94)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

yatacağım: yüklem

(Ben): gizli özne

Burada: yer tamlayıcısı

yıkılıp: zarf

“ *Sana inat, açlıktan, susuzluktan, sıcaktan öleceğim.* ” (3/95)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

öleceğim: yüklem

(*Ben*): gizli özne

açlıktan, susuzluktan, sıcaktan: zarf

sana inat: zarf

“ *Sen görücü, bilici, işiticisin.* ” (3/96)

Bu cümle üç cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Sen görücü(sün).* ” (3/96/1)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

görücü(sün): yüklem

Sen: özne

İkinci Cümle:

“ *Bilici(sin).* ” (3/96/2)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Bilici(sin): yüklem

(*Sen*): gizli özne

Üçüncü Cümle:

“ *İşiticisin.* ” (3/96/3)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

İşiticisin: yüklem

(*Sen*): gizli özne

“ Gökler gözün, kâinat aklın, âdem kulağıdır.” (3/97)

Bu cümle üç cümleden oluşan bağımsız sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ Gökler gözün(dür).” (3/97/1)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

gözün(dür): yüklem

Gökler: özne

Kelime Grupları:

(*Senin*)/ *gözün*: iyelik grubu

İkinci Cümle:

“ Kâinat aklın(dır).” (3/97/2)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

aklın(dır): yüklem

Kâinat: özne

Kelime Grupları:

(*Senin*)/ *aklın*: iyelik grubu

Üçüncü Cümle:

“ Âdem kulağıdır.” (3/97/3)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

kulağıdır: yüklem

Âdem: özne

Kelime Grupları:

(*Senin*)/ *kulağın*: iyelik grubu

“ İşit, hem bil ki, bana bir “binecek” göndermezsen, buradan bir yere kımıldamayacağım, gebereceğim.” (3/98)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *İşit.* ” (3/98/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

İşit: yüklem

(*Sen*): gizli özne

İkinci Cümle:

“ *Hem bil ki, bana bir “binecek” göndermezsen, buradan bir yere kımıldamayacağım,*

A.C

y.c

a.c

gebereceğim. ” (3/98/2)

Y.C

Bu cümle yapısına göre ki’li birleşik cümle olup; ana cümlesi;

“ *Hem bil ki.* ” (3/98/2/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümlesi şartlı birleşik cümle olup; (3/98/2/2)

“*Bana bir “binecek” göndermezsen, buradan bir yere kımıldamayacağım,*

y.c

a.

gebereceğim. ”

c

bu cümlelerin ana cümlesi bağımlı sıralı bir cümledir.

Buradan bir yere kımıldamayacağım, gebereceğim. ” (3/98/2/2a)

Birinci Cümle:

“ *Buradan bir yere kımıldamayacağım.* ” (3/98/2/2a/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

İkinci Cümle:

“ *Gebereceğim.* ” (3/98/2/2a/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümle;

“ *Bana bir “binecek” göndermezsen.* ” (3/98/2/2b)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

bil: yüklem

(*Sen*): gizli özne

bana bir "binecek" göndermezsen, buradan bir yere kılmıdamayacağım, gebereceğim: belirtisiz nesne

Hem: c.d.u

ki: c.d.u

Kelime Grupları:

bana bir "binecek" göndermezsen, buradan bir yere kılmıdamayacağım, gebereceğim: cümle

"*Leşimi kargaların yediğini göreceksin.*" (3/99)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

göreceksin: yüklem

(*Sen*): gizli özne

Leşimi kargaların yediğini: belirtili nesne

Kelime Grupları:

Leşimi kargaların ye-dik-i: sıfat-fiil grubu

kargaların/yediği: belirtili isim tamlaması

(*Benim*)/ *leşim*: iyelik grubu

"*"Binecek" göndermezsen, Allahım, bu yokuşu katiyen çıkmayacağım.*" (3/100)

y.c

a.c

Bu cümle yapısına göre şartlı birleşik cümle olup; ana cümlesi;

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Yardımcı cümlesi;

- a) basit b) fiil c) devrik d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

çıkmayacağım: yüklem

(Ben): gizli özne

bu yokuşu: belirtili nesne

katiyen: zarf

“Binecek” göndermezsen: zarf

Allahım: c.d.u

Kelime Grupları:

bu/ yokuş: sıfat tamlaması

“Binecek” göndermezsen: cümle

“ Geriye de gitmeyeceğim...” (3/101)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

gitmeyeceğim: yüklem

(Ben): gizli özne

geriye: yer tamlayıcısı

de: c.d.u

“ Hakkını haykırmış bir âsi sükûnuyla mağrurlanarak sustu.” (3/102)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

sustu: yüklem

(O): gizli özne

Hakkını haykırmış bir âsi sükûnuyla mağrurlanarak: zarf

Kelime Grupları:

Hakkını haykırmış bir âsi sükûnuyla mağrurlanarak: zarf-fiil grubu

Hakkını haykırmış bir âsi sükûnuyla/ mağrurlanarak: vasıta grubu

Hakkını haykırmış bir âsi/ sükûnu: belirtisiz isim tamlaması

Hakkını haykırmış/ bir âsi: sıfat tamlaması

bir/ âsi: sıfat tamlaması

Hakkını haykırmış: sıfat-fiil grubu

“ Yavaş yavaş gözlerini kapadı.” (3/103)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

gözlerini kapadı: yüklem

(O): gizli özne

Yavaş yavaş: zarf

Kelime Grupları:

gözlerini kapa-: birleşik-fiil grubu

(Onun)/ gözleri: iyelik grubu

Yavaş yavaş: tekrar grubu

“ Evet, Allah mutlaka bir “binecek” gönderecekti.” (3/104)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

gönderecekti: yüklem

Allah: özne

bir “binecek”: belirtisiz nesne

mutlaka: zarf

Evet: c.d.u

Kelime Grupları:

bir/ “binecek”: sıfat tamlaması

“ Bu, eserini seven merhametli Allahın en birinci vazifesi idi.” (3/105)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

eserini seven merhametli Allahın en birinci vazifesi idi: yüklem

Bu: özne

Kelime Grupları:

eserini seven merhametli Allahın/ en birinci vazifesi: belirtili isim tamlaması

en/ birinci vazife: sıfat tamlaması

birinci/ vazife: sıfat tamlaması

eserini seven/ merhametli Allah: sıfat tamlaması

merhametli/ Allah: sıfat tamlaması

eserini seven: sıfat-fiil grubu

(Onun)/ eseri: iyelik grubu

“ Zavallı Derviş Hasan, açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan o kadar yorgundu ki...

y.c

Hemen uyuyuverdi.” (4/106)

a.c.

Bu cümle ki’li bağlı bir cümle olup;

Ana Cümle:

“ *Hemen uyuyuverdi.*”

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

uyuyuverdi: yüklem

(Zavallı Derviş Hasan): gizli özne

hemen: zarf

Kelime Grupları:

uyuyuver-: birleşik-fiil grubu

Yardımcı Cümle:

“ *Zavallı Derviş Hasan, açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan o kadar yorgundu ki...*”

a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan o kadar yorgundu: yüklem

Zavallı Derviş Hasan: özne

ki: c.d.u

Kelime Grupları:

açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan/ o kadar yorgun: ayrılma grubu

o kadar/ yorgun: sıfat tamlaması

o/ kadar: edat grubu

Zavallı/ Derviş Hasan: sıfat tamlaması

Derviş Hasan: unvan grubu

“ *Yüz yıl kadar uzun süren bir rüya görmeğe başladı; bir şehre vâli oluyordu.*”
(4/107)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Yüz yıl kadar uzun süren bir rüya görmeğe başladı.*” (4/107/1)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Yüz yıl kadar uzun süren bir rüya görmeğe başladı: yüklem
(O): gizli özne

Kelime Grupları:

Yüz yıl kadar uzun süren bir rüya görmeğe/ başla: birleşik-fiil grubu

Yüz yıl kadar uzun süren bir rüya gör-mek: isim-fiil grubu

Yüz yıl kadar uzun süren/ bir rüya: sıfat tamlaması

bir/ rüya: sıfat tamlaması

Yüz yıl kadar uzun sür-en: sıfat-fiil grubu

Yüz yıl kadar/ uzun: sıfat tamlaması

Yüz yıl/ kadar: edat grubu

Yüz/ yıl: sıfat tamlaması

İkinci Cümle:

“ *Bir şehre vâli oluyordu.*” (4/107/2)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

oluyordu: yüklem

(O): gizli özne

vâli: belirtisiz nesne

Bir şehre: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

bir/ şehir: sıfat tamlaması

“ *Saraylar, cariyeler, köleler...* ” (4/108)

Bu cümle, kesik cümle olup; yüklemi yoktur.

“ *Mermer havuzlara nefti gölgeleri düşen büyük ağaçlı bahçeler, altın işlemeli köşkler, sümbüller, güller...* ” (4/109)

Bu cümle, kesik cümle olup; yüklemi yoktur.

Kelime Grupları:

altın işlemeli/ köşkler, sümbüller, güller: sıfat tamlaması

altın/ işleme: sıfat tamlaması

Mermer havuzlara nefti gölgeleri düşen/ büyük ağaçlı bahçeler: sıfat tamlaması

büyük ağaçlı/ bahçeler: sıfat tamlaması

büyük/ ağaç: sıfat tamlaması

Mermer havuzlara nefti gölgeleri düşen: sıfat-fiil grubu

nefti/ gölgeler: sıfat tamlaması

Mermer/ havuz: sıfat tamlaması

“ *Sazlar, bülbüller, şaraplar, sâkiler, mahbuplar...* ” (4/110)

Bu cümle, kesik cümle olup; yüklemi yoktur.

“ *Bütün bunların ortasında asriden yaratılmış gibi nazik, zarif altın haşalı, beyaz, şeffaf bir at kişniyor, tepiniyor, şaha kalkıyordu.* ” (4/111)

Bu cümle, üç cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Bütün bunların ortasında asriden yaratılmış gibi nazik, zarif altın haşalı, beyaz, şeffaf bir at kişniyor.* ” (4/111/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

kişniyor: yüklem

asriden yaratılmış gibi nazik, zarif altın haşalı, beyaz, şeffaf bir at: özne

Bütün bunların ortasında: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

asriden yaratılmış gibi nazik, zarif altın haşalı, beyaz,/ şeffaf bir at: sıfat tamlaması

şeffaf/ bir at: sıfat tamlaması

bir/ at: sıfat tamlaması

zarif altın/ haşalı: sıfat tamlaması

zarif/ altın: sıfat tamlaması

asriden yaratılmış gibi/ nazik: sıfat tamlaması

asriden yaratılmış gibi: edat grubu

asriden yara-t-ı-l-mış: sıfat-fiil grubu

Bütün bunların/ ortası: belirtili isim tamlaması

İkinci Cümle:

“ *Tepiniyor.* ” (4/111/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

Tepiniyor: yüklem

(asriden yaratılmış gibi nazik, zarif altın haşalı, beyaz, şeffaf bir at): gizli özne

Üçüncü Cümle:

“ *Şaha kalkıyordu.* ” (4/111/3)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri

Şaha kalkıyordu: yüklem

(asriden yaratılmış gibi nazik, zarif altın haşalı, beyaz, şeffaf bir at): gizli özne

Kelime Grupları:

Şaha kalk-: birleşik-fiil grubu

“ *Derviş Hasan, bir kolunda mahbuplar, öteki kolunda câriyeler, arkasında genç köleler, menekşe, yasemin kokuları, saz, ney sadaları içinde bu küheylana doğru yürüyor, binmeğe çalışıyordu.* ” (4/112)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Derviş Hasan, bir kolunda mahbuplar, öteki kolunda câriyeler, arkasında genç köleler, menekşe, yasemin kokuları, saz, ney sadaları içinde bu küheylana doğru yürüyor.*” (4/112/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

yürüyor: yüklem

Derviş Hasan: özne

bir kolunda mahbuplar, öteki kolunda câriyeler, arkasında genç köleler, menekşe, yasemin kokuları, saz, ney sadaları içinde: zarf

bu küheylana doğru: zarf

Kelime Grupları:

bu küheylana/ doğru: edat grubu

bu/ küheylan: sıfat tamlaması

saz, ney sadaları/ içi: belirtisiz isim tamlaması

saz, ney/ sadaları: belirtisiz isim tamlaması

menekşe, yasemin/ kokuları: belirtisiz isim tamlaması

arkasında/ genç köleler: bulunma grubu

genç/ köleler: sıfat tamlaması

(Onun)/ arkası: iyelik grubu

öteki kolunda/ câriyeler: bulunma grubu

(Onun)/ öteki kolu: iyelik grubu

öteki/ kol: sıfat tamlaması

bir kolunda/ mahbuplar: bulunma grubu

(Onun)/ bir kolu: iyelik grubu

bir/ kol: sıfat tamlaması

Derviş Hasan: unvan grubu

İkinci Cümle:

“ *Binmeğe çalışıyordu.*” (4/112/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

Binmeğe çalışıyordu: yüklem

(*Derviş Hasan*): gizli özne

Kelime Grupları:

binmeğe çalış-: birleşik-fiil grubu

“ *Mahbuplar özengileri tutuyor, câriyeler gemi kasıyor, köleler koltuklarından kaldırıyorlardı.*” (4/113)

Bu cümle, üç cümleden oluşan bağımsız sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Mahbuplar özengileri tutuyor.*” (4/113/1)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri

tutuyor: yüklem

Mahbuplar: özne

özengileri: belirtili nesne

İkinci Cümle:

“ *Câriyeler gemi kasıyor.*” (4/113/2)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

kasıyor: yüklem

Câriyeler: özne

gemi: belirtili nesne

Üçüncü Cümle:

“ *Köleler koltuklarından kaldırıyorlardı.*” (4/113/3)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

kaldırıyorlardı: yüklem

Köleler: özne

koltuklarından: zarf

Kelime Grupları:

(*Onun*)/ *koltukları*: iyelik grubu

“ *Tam bineceği zaman küheylan birdenbire döndü; kafasına öyle bir çifte attı ki... Mahbuplar, câriyeler, köleler birbirine karıştı.*” (4/114)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağımsız sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Tam bineceği zaman küheylan birdenbire döndü.*” (4/114/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

döndü: yüklem

küheylan: özne

Tam bineceği zaman: zarf

birdenbire: zarf

Kelime Grupları:

Tam bineceği/ zaman: sıfat tamlaması

(Onun)/ tam bineceği: iyelik grubu

Tam bin-ecek-i: sıfat-fiil grubu

İkinci Cümle:

“ *Kafasına öyle bir çifte attı ki... Mahbuplar, câriyeler, köleler birbirine karıştı.*”

y.c

a.c

(4/114/2)

Bu cümle ki’li bağlı cümle olup;

Ana Cümle:

“ *Mahbuplar, câriyeler, köleler birbirine karıştı.*”

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

birbirine karıştı: yüklem

Mahbuplar, câriyeler, köleler: özne

Kelime Grupları:

birbirine karış-: birleşik-fiil grubu

Yardımcı Cümle:

“ *Kafasına öyle bir çifte attı ki...*”

- basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

öyle bir çifte attı: yüklem

(O): gizli özne

kafasına: yer tamlayıcısı

ki: c.d.u

Kelime Grupları:

çifte at-: birleşik-fiil grubu

öyle/ bir çifte: sıfat tamlaması

bir/ çifte: sıfat tamlaması

“ Etrafında ne varsa tuzla buz oldu. ” (4/115)

y.c

a.c

Bu cümle yapısına göre şartlı birleşik cümle olup;

Ana cümle

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümle

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

tuzla buz oldu: yüklem

Etrafında ne varsa: özne

Kelime Grupları:

tuzla buz ol-: birleşik-fiil grubu

tuzla/ buz: vasıta grubu

Etrafında ne varsa: cümle

“ *Gözünü açınca, iri bir yürüğün, başında, zebâni gibi dikilmiş durduğunu gördü.* ”

(4/116)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

gördü: yüklem

(O): gizli özne

iri bir yürüğün, başında, zebâni gibi dikilmiş durduğunu: belirtili nesne

gözünü açınca: zarf

Kelime Grupları:

iri bir yürüğün,/ başında, zebâni gibi dikilmiş durduğu: belirtili isim tamlaması

başında, zebâni gibi dikilmiş dur-duk-u: sıfat-fiil grubu

başında, zebâni gibi dikilmiş dur-: birleşik-fiil grubu

başında, zebâni gibi dikilmiş: sıfat-fiil grubu

başında, zebâni/ gibi: edat grubu

(Onun)/ başı: iyelik grubu

iri/ bir yürük: sıfat tamlaması

bir/ yürük: sıfat tamlaması

gözünü aç-: birleşik-fiil grubu

“ *Kalk bakalım, derviş baba, bu kadar uyku yetmez mi?* ” (4/117)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağımsız sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Kalk bakalım, derviş baba.* ” (4/117/1)

- a) basit b) fiil c) devrik d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Kalk bakalım: yüklem

(Sen): gizli özne

derviş baba: c.d.u

İkinci Cümle:

“ *Bu kadar uyku yetmez mi?* ” (4/117/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) soru

Cümlenin Öğeleri:

yetmez mi: yüklem

Bu kadar uyku: özne

Kelime Grupları:

Bu kadar/ uyku: sıfat tamlaması

Bu/ kadar: edat grubu

yetmez mi: edat grubu

“ Eyvallah oğlum, iyi ki, uyandırdın.” (4/118)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

uyandırdın: yüklem

(*Sen*): gizli özne

iyi ki: zarf

Eyvallah oğlum: c.d.u

Kelime Grupları:

Eyvallah oğlum: ünlem grubu

“ *Gülümsedi.*” (4/119)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

Gülümsedi: yüklem

(*O*): gizli özne

“ *Gördüğü rüyanın hemen sönmeyen tadıyla gerindi, doğruldu.*” (4/120)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Gördüğü rüyanın hemen sönmeyen tadıyla gerindi.*” (4/120/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

gerindi: yüklem

(*O*): gizli özne

Gördüğü rüyanın hemen sönmeyen tadıyla: zarf

Kelime Grupları:

Gördüğü rüyanın/ hemen sönmeyen tadı: belirtili isim tamlaması

hemen sönmeyen/ tat: sıfat tamlaması

hemen sönmeyen: sıfat-fiil grubu

(Onun) gördüğü/ rüya: sıfat tamlaması

(Onun)/ gördüğü: iyelik grubu

İkinci Cümle:

“ Doğruldu. ” (4/120/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Doğruldu: yüklem

(O): gizli özne

“ Çeşmenin biraz ilerisinde, yüklü, yüksüz birçok atlar, katırlar duruyordu. ” (4/121)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

duruyordu: yüklem

yüklü, yüksüz birçok atlar, katırlar: özne

Çeşmenin biraz ilerisinde: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

yüklü, yüksüz/ birçok atlar, katırlar: sıfat tamlaması

birçok/ atlar, katırlar: sıfat tamlaması

Çeşmenin/ biraz ilerisi: belirtili isim tamlaması

biraz/ ileri: sıfat tamlaması

“ İşte her şeyi gören, işiten, bilen Allah, istediğini göndermişti. Hem bir tane değil sürü ile... ” (4/122)

Bu cümle bağlı cümle olup;

Ana Cümle:

“ İşte her şeyi gören, işiten, bilen Allah, istediğini göndermişti.

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı Cümle:

“ Hem bir tane değil sürü ile (göndermişti)... ”

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Bu cümle; ortak öge (yüklem) ile ana cümleye bağlanmıştır.

Cümlenin Öğeleri:

göndermişti: yüklem

her şeyi gören, işiten, bilen Allah: özne

istediğini: belirtili nesne

bir tane değil sürü ile: zarf

İşte: c.d.u

Hem: c.d.u

Kelime Grupları:

her şeyi gören, işiten, bilen/ Allah: sıfat tamlaması

her şeyi gören: sıfat-fiil grubu

her/ şey: sıfat tamlaması

bir tane değil/ sürü ile: edat grubu

sürü/ ile: edat grubu

bir tane/ değil: edat grubu

bir/ tane: sıfat tamlaması

“ *Yürüğe sordu.* ” (4/123)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

sordu: yüklem

(O): gizli özne

Yürüğe: yer tamlayıcısı

“ *Nereye gidiyorsunuz evlât?* ” (4/124)

- a) basit b) fiil c) devrik d) soru

Cümlenin Öğeleri:

gidiyorsunuz: yüklem

(Siz): gizli özne

nereye: yer tamlayıcısı

evlât: c.d.u

“ *Kazdağı’na...* ” (4/125)

Konuşma içerisinde “ *Kazdağı’na* ” kelimesine “ *gidiyoruz* ” fiilinin anlamı yüklenmiştir. Biz de bu cümleyi “ *Kazdağı’na gidiyoruz.* ” şeklinde ele aldık.

“ *Kazdağı’na (gidiyoruz).* ” (4/125)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

gidiyoruz: yüklem

(Biz): gizli özne

Kazdağı’na: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Kazdağı: birleşik isim grubu

“ *Ben de oraya...* ” (4/126)

Konuşma içerisinde “ *Ben de oraya* ” kelime topluluğuna “ *gidiyorum* ” fiilinin anlamı yüklenmiştir. Bundan dolayı bu cümleyi, “ *Ben de oraya gidiyorum.* ” şekliyle ele aldık.

“ *Ben de oraya (gidiyorum).* ” (4/126)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

gidiyorum: yüklem

Ben: özne

oraya: yer tamlayıcısı

de: c.d.u

“ *Hiç şüphesiz, bu yürükler, kendine bir at verirlerdi.* ” (4/127)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

verirlerdi: yüklem

bu yürükler: özne

bir at: belirtisiz nesne

kendine: yer tamlayıcısı

hiç şüphesiz: zarf

Kelime Grupları:

bir/ at: sıfat tamlaması

bu/ yürükler: sıfat tamlaması

hiç/ şüphesiz: sıfat tamlaması

“ *Döndü, tekrar çeşmenin başına baktı.* ” (4/128)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Döndü.* ” (4/128/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

döndü: yüklem

(O): gizli özne

İkinci Cümle:

“ *Tekrar çeşmenin başına baktı.* ” (4/128/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

baktı: yüklem

(O): gizli özne

çeşmenin başına: yer tamlayıcısı

tekrar: zarf

Kelime Grupları:

çeşmenin/ başı: belirtili isim tamlaması

“ *Birçok boş, semerli hayvan vardı.* ” (4/129)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

vardı: yüklem

Birçok boş, semerli hayvan: özne

Kelime Grupları:

Birçok boş, / semerli hayvan: sıfat tamlaması

semerli/ hayvan: sıfat tamlaması

Birçok/ boş: sıfat tamlaması

Birçok: birleşik isim grubu

“ Tam ağzını açacağı vakit yürük dedi ki: “Derviş baba, bize bir yardım edeceksin.” ”

a.c

y.c

(4/130)

Bu cümle yapısına göre ki’li birleşik cümle olup;

Ana cümle:

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümle:

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

dedi: yüklem

yürük: gizli özne

Derviş baba, bize bir yardım edeceksin: belirtisiz nesne

Tam ağzını açacağı vakit: zarf

ki: c.d.u

Kelime Grupları:

Tam ağzını açacağı/ vakit: sıfat tamlaması

Tam ağzını aç-acak-ı: sıfat-fiil grubu

(Onun)/ ağzı: iyelik grubu

Derviş baba, bize bir yardım edeceksin: cümle

yardım et-: birleşik-fiil grubu

Derviş baba: unvan grubu

“ *Ne gibi?...* ” (4/131)

Konuşma içerisinde “ *Ne gibi* ” kelime topluluğuna bir önceki cümle bağı olarak “ *yardım edeceğim* ” fiilinin anlamı yüklenmiştir. Bundan dolayı bu cümleyi “ *Ne gibi yardım edeceğim?* ” şekliyle ele aldık.

“ *Ne gibi (yardım edeceğim)?* ” (4/131)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

yardım edeceğim: yüklem

(*Ben*): gizli özne

ne gibi: zarf

Kelime Grupları:

yardım et: birleşik-fiil grubu

ne gibi: edat grubu

“ *Şuracıkta kısıraklarımızın biri doğurdu.* ” (5/132)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Ögeleri:

doğurdu: yüklem

kısıraklarımızın biri: özne

şuracıkta: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

(*Bizim*)/ *kısıraklarımızın biri*: iyelik grubu

kısıraklarımızın/ biri: belirtili isim tamlaması

“ *Doğan tay yokuşu çıkamayacak.* ” (5/133)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Ögeleri:

çıkamayacak: yüklem

Doğan tay: özne

yokuşu: belirtili nesne

Kelime Grupları:

Doğan/ tay: sıfat tamlaması

“ *Biz de pek yorgunuz.* ” (5/134)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

yorgunuz: yüklem

Biz: özne

pek: zarf

de: c.d.u

“ *Sen uyumuş, dinlenmişsin.* ” (5/135)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Sen uyumuş(sun).* ” (5/135/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

uyumuş(sun): yüklem

Sen: özne

İkinci Cümle:

“ *Dinlenmişsin.* ” (5/135/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

dinlenmişsin: yüklem

(Sen): gizli özne

“ *Gel, sevabına, şu tayı kucağına al da, yokuşun başına kadar çıkarıver.* ” (5/136)

Bu cümle, iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Gel.* ” (5/136/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Gel: yüklem

(*Sen*): gizli özne

İkinci Cümle:

“ *Sevabına, şu tayı kucağına al da, yokuşun başına kadar çıkarıver.* ” (5/136/2)

Bu cümle bağlı bir cümle olup;

Birinci Cümle:

“ *Sevabına, şu tayı kucağına al da.* ” (5/136/2/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

kucağına al: yüklem

(*Sen*): gizli özne

şu tayı: belirtili nesne

da: c.d.u

Kelime Grupları:

(*Onun*)/ *sevabı*: iyelik grubu

kucağına al:- birleşik-fiil grubu

şu/ tay: sıfat tamlaması

İkinci Cümle:

“ *Yokuşun başına kadar çıkarıver.* ” (5/136/2/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

çıkartıver: yüklem

(*Sen*): gizli özne

Yokuşun başına kadar: zarf

Kelime Grupları:

çıkartıver: birleşik-fiil grubu

Yokuşun başına/ kadar: edat grubu

Yokuşun/ başı: belirtili isim tamlaması

Yardımcı cümlesi, üç cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Cümlenin Öğeleri:

dedi: yüklem

Yürük: özne

Ağır değil, yeni doğdu, beş altı okka ya gelir, ya gelmez: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

Ağır değil, yeni doğdu, beş altı okka ya gelir, ya gelmez: cümle

Yardımcı Cümlenin Birinci Cümlesi:

“ *Ağır değil.* ”

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Ağır değil: yüklem

(O): gizli özne

Yardımcı Cümlenin İkinci Cümlesi:

“ *Yeni doğdu.* ”

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

doğdu: yüklem

(O): gizli özne

Yeni: zarf

Yardımcı Cümlenin Üçüncü Cümlesi:

“ *Beş altı okka ya gelir, ya gelmez.* ”

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

Beş altı okka ya gelir, ya gelmez: yüklem

(O): gizli özne

Kelime Grupları

Beş altı/ okka: sıfat tamlaması

Beş altı: sayı grubu

İkinci Cümle:

“ *Hem yokuşun başına kadar...* ” (5/139/2)

Bu cümle kesik cümle olup; yüklemi yoktur.

“ *Haydi sevabına...* ” (5/140)

Bu cümle kesik cümle olup; yüklemi yoktur.

Kelime Grupları:

(*Onun*)/ *sevabı*: iyelik grubu

“ *Ben sevap fîlân istemem.* ” (5/141)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlelerin Öğeleri:

istemem: yüklem

Ben: gizli özne

sevap fîlân: belirtisiz nesne

“ *Hıyanetlik etme derviş baba, hepimiz Müslüman'ız; yapma, din kardeşlerine acı...* ” (5/142)

Bu cümle, dört cümleden oluşan bağımsız sıralı bir cümledir.

Birinci, üçüncü ve dördüncü cümleler bağımlı sıralı cümlelerdir.

Birinci Cümle:

“ *Hıyanetlik etme derviş baba.* ” (5/142/1)

- a) basit b) fiil c) devrik d) olumsuz

Cümlelerin Öğeleri:

hıyanetlik etme: yüklem

derviş baba: özne

Kelime Grupları:

hıyanetlik et-: birleşik-fiil grubu

derviş baba: unvan grubu

İkinci Cümle:

“ *Hepimiz Müslüman'ız.* ” (5/142/2)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

Müslüman'ız: yüklem

Hepimiz: özne

Üçüncü Cümle:

“ *Yapma.* ” (5/142/3)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

Yapma: yüklem

(*derviş baba*): gizli özne

Dördüncü Cümle:

“ *Din kardeşlerine acı...* ” (5/142/4)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

acı: yüklem

(*derviş baba*): gizli özne

Din kardeşlerine: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

(*Senin*)/ *din kardeşlerin*: iyelik grubu

din kardeşleri: belirtisiz isim tamlaması

“ *Hiddetinden boğulacak gibi olan Derviş Hasan, geldiği ciheti göstererek, “ Ben Kazdağı’na gitmiyorum. Yolum bu taraf...” dedi. Ama yürük laf anlayacağı benzemiyordu.”* ” (5/143)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağlı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Hiddetinden boğulacak gibi olan Derviş Hasan, geldiği ciheti göstererek, “ Ben*

a.

Kazdağı’na gitmiyorum. Yolum bu taraf...” dedi. (5/143/1)

y. c.

c.

Bu cümle yapısına göre iç içe birleşik cümle olup;

Ana cümle:

“ *Hiddetinden boğulacak gibi olan Derviş Hasan, geldiği ciheti göstererek dedi.* ”

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümle; iki ayrı cümleden oluşmaktadır.

“ *Ben Kazdağı’na gitmiyorum. Yolum bu taraf...* ”

Cümlenin Öğeleri:

dedi: yüklem

Hiddetinden boğulacak gibi olan Derviş Hasan: özne

Ben Kazdağı'na gitmiyorum. Yolum bu taraf... : belirtisiz nesne
geldiği ciheti göstererek: zarf

Kelime Grupları:

geldiği ciheti göstererek: zarf-fiil grubu

(Onun) geldiği/ cihet: sıfat tamlaması

(Onun) geldiği: iyelik grubu

Ben Kazdağı'na gitmiyorum: cümle

Yolum bu taraf... : cümle

Hiddetinden boğulacak gibi olan/ Derviş Hasan: sıfat tamlaması

Derviş Hasan: unvan grubu

Hiddetinden boğulacak gibi olan: sıfat-fiil grubu

Hiddetinden boğulacak gibi ol-: birleşik-fiil grubu

Hiddetinden boğulacak/ gibi: edat grubu

Hiddetinden boğulacak: sıfat-fiil grubu

Hiddetinden boğul-: birleşik-fiil grubu

(Onun)/ hiddeti: iyelik grubu

Yardımcı Cümlenin Birinci Cümlesi

“ *Ben Kazdağı'na gitmiyorum.* ”

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

gitmiyorum: yüklem

Ben: özne

Kazdağı'na: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Kazdağı: birleşik isim grubu

Yardımcı Cümlenin İkinci Cümlesi

“ *Yolum bu taraf(tır).* ”

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

bu taraf(tır): yüklem

Yolum: özne

Kelime Grupları:

bu/ taraf: sıfat tamlaması

(benim)/ yolum: iyelik grubu

İkinci Cümle:

“ *Ama yürük laf anlayacağı benzemiyordu.*” (5/143/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

benzemiyordu: yüklem

yürük: özne

laf anlayacağı: yer tamlayıcısı

Ama: c.d.u

Kelime Grupları:

laf anla-y-acak-a: sıfat-fiil grubu

laf anla-: birleşik-fiil grubu

“ *Zarar yok derviş baba.*” (5/144)

- a) basit b) isim c) devrik d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

yok: yüklem

Zarar: özne

derviş baba: c.d.u

“ *Sen tayı yokuşun başına kadar çıkar, sonra yine iner, o tarafa gidersin.*”
(5/145)

Bu cümle, üç cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Sen tayı yokuşun başına kadar çıkar.*” (5/145/1)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

çıkır: yüklem

Sen: özne

tayı : belirtili nesne

yokuşun başına kadar: zarf

Kelime Grupları:

yokuşun başına/ kadar: edat grubu

yokuşun/ başı: belirtili isim tamlaması

İkinci Cümle:

“ *Sonra yine iner(sin).* ” (5/145/2)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

iner(sin): yüklem

(Sen): gizli özne

yine: zarf

Sonra: zarf

Üçüncü Cümle:

“ *O tarafa gidersin.* ” (5/145/3)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

gidersin: yüklem

(Sen): gizli özne

O tarafa: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

O/ taraf: sıfat tamlaması

“ *Derviş Hasan, hiddetinden sanki deli oldu.* ” (5/146)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

deli oldu: yüklem

Derviş Hasan: özne

hiddetinden: zarf

sanki: zarf

Kelime Grupları:

deli ol-: birleşik-fiil grubu

“ *Sevaba, Müslüman’a, din kardeşlerine sövmeğe başladı.* ” (5/147)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

sövmeğe başladı: yüklem

(*O*): gizli özne

Sevaba, Müslüman’a, din kardeşlerine: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

sövmeğe başla-: birleşik-fiil grubu

(*Onun*)/ *din kardeşleri*: iyelik grubu

din/ kardeşleri: belirtisiz isim tamlaması

“ *Yürük, arkadaşlarını çağırdı.* ” (5/148)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

çağırdı: yüklem

Yürük: özne

arkadaşlarını: belirtili nesne

Kelime Grupları:

(*Onun*)/ *arkadaşları*: iyelik grubu

“ *Bunlar öyle ağız patırtısına pabuç bırakır takımından değildiler.* ” (5/149)

a) basit b) isim c) kurallı d) olumsuz

Cümlenin Öğeleri:

ağız patırtısına pabuç bırakır takımından değildiler: yüklem

Bunlar: özne

öyle: zarf

Kelime Grupları:

ağız patirtısına pabuç bırakır takımından/ *değil:* edat grubu

ağız patirtısına pabuç bırakır/ takımı: belirtisiz isim tamlaması

ağız patirtısına pabuç bırak-: birleşik-fiil grubu

ağız patirtısı: belirtisiz isim tamlaması

“ *Derviş Hasan’ın başına üşüştüler, tekme, tokat, döve döve kaldırdılar.*” (5/150)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ *Derviş Hasan’ın başına üşüştüler.*” (5/150/1)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

Derviş Hasan’ın başına üşüştüler: yüklem

(*Onlar*): gizli özne

Kelime Grupları:

başına üşüş-: birleşik-fiil grubu

Derviş Hasan’ın/ başı: belirtili isim tamlaması

Derviş Hasan: unvan grubu

İkinci Cümle:

“ *Tekme, tokat, döve döve kaldırdılar.*” (5/150/2)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

kaldırdılar: yüklem

(*Onlar*): gizli özne

Tekme, tokat, döve döve: zarf

Kelime Grupları:

Tekme, tokat, döv-: birleşik-fiil grubu

döve döve: tekrar grubu

“ *Yeni doğan tayı zorla kucağına vererek önlerine kattılar.* ” (5/151)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

önlerine kattılar: yüklem

(*Onlar*): gizli özne

Yeni doğan tayı zorla kucağına vererek: zarf

Kelime Grupları:

önlerine kat-: birleşik-fiil grubu

(*Onların*)/ *önleri:* iyelik grubu

Yeni doğan tayı zorla kucağına vererek: zarf-fiil grubu

kucağına ver-: birleşik-fiil grubu

Yeni doğan/ tay: sıfat tamlaması

Yeni doğ-an: sıfat-fiil grubu

“ *Derviş Hasan, sırtına, beline oyluklarına yediği tekmelerin altında büsbütün sersem, hattâ “eyvallah” bile diyemeyerek, nefes nefese yokuşu tırmandı.* ” (5/152)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

tırmandı: yüklem

Derviş Hasan: özne

yokuşu: belirtili nesne

nefes nefese: zarf

sırtına, beline oyluklarına yediği tekmelerin altında büsbütün sersem, hattâ “eyvallah” bile diyemeyerek: zarf

Kelime Grupları:

nefes nefese: tekrar grubu

sırtına, beline oyluklarına yediği tekmelerin altında büsbütün sersem, hattâ “eyvallah” bile diyemeyerek: zarf-fiil grubu

sırtına, beline oyluklarına yediği tekmelerin altında büsbütün sersem, hattâ “eyvallah”/ bile: edat grubu

sırtına, beline oyluklarına yediği tekmelerin altında/ büsbütün sersem: bulunma grubu

büsbütün/ sersem: sıfat tamlaması

sırtına, beline oyluklarına yediği tekmelerin/ altı: belirtili isim tamlaması

sırtına, beline oyluklarına yediği/ tekmeler: sıfat tamlaması

(Onun)/ sırtına, beline oyluklarına yediği: iyelik grubu

sırtına, beline oyluklarına ye-dik-i: sıfat-fiil grubu

(Onun)/ sırtı: iyelik grubu

(Onun)/ beli: iyelik grubu

(Onun)/ oylukları: iyelik grubu

“ Yalnız yeni doğma, ıslak “binecek şey”in ekşi, keskin kokusunu duyarak yüzünü buruşturdu.” (5/153)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

yüzünü buruşturdu: yüklem

(O): gizli özne

yeni doğma, ıslak “binecek şey”in ekşi, keskin kokusunu duyarak: zarf

Yalnız: c.d.u

Kelime Grupları:

yüzünü buruştur-: birleşik-fiil grubu

yeni doğma, ıslak “binecek şey”in ekşi, keskin kokusunu duyarak: zarf-fiil grubu

yeni doğma, ıslak “binecek şey”in ekşi, keskin kokusunu duy-: birleşik-fiil grubu

yeni doğma, ıslak “binecek şey”in/ ekşi, keskin kokusu: belirtili isim tamlaması

ekşi, keskin/ koku: sıfat tamlaması

yeni doğma,/ ıslak “binecek şey”: sıfat tamlaması

ıslak/ “binecek şey”: sıfat tamlaması

binecek/ şey: sıfat tamlaması

yeni doğma: isim-fiil grubu

“ Tepeye çıkınca açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan ziyade tayın ağırlığından yorgun yere yıkıldı.” (5/154)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

yere yıkıldı: yüklem

(O): gizli özne

Tepeye çıkınca: zarf

açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan ziyade tayın ağırlığından yorgun: zarf

Kelime Grupları:

yere yıkıl-: birleşik-fiil grubu

açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan ziyade tayın ağırlığından/ yorgun: ayrılma grubu

açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan ziyade/ tayın ağırlığı: sıfat tamlaması

tayın/ ağırlığı: belirtili isim tamlaması

açlıktan, sıcaktan, ihtiyarlıktan/ ziyade: ayrılma grubu

Tepeye çıkınca: zarf-fiil grubu

“ Gözlerini göğe, Allahın her şeyi büyük gözlerine dikti.” (5/155)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

Gözlerini dikti: yüklem

(O): gizli özne

göğe, Allahın her şeyi büyük gözlerine: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Gözlerini dik-: birleşik-fiil grubu

Allahın/ her şeyi büyük gözleri: belirtili isim tamlaması

her şeyi/ büyük göz: sıfat tamlaması

büyük/ göz: sıfat tamlaması

her/ şey: sıfat tamlaması

“ Bu mavi gözün nihayetsiz bakışında “gönderdiğim bineceği beğendin mi?” diyen

a.

y.c

bir istihza vardı.” (5/156)

c.

Bu cümle yapısına göre iç içe birleşik cümle olup;

Ana cümle:

“ Bu mavi gözün nihayetsiz bakışında bir istihza vardı.”

a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümle:

“Gönderdiğim bineceği beğendin mi?” diyen

a) basit b) fiil c) kurallı d) soru

Cümlelerin Öğeleri:

vardı: yüklem

“gönderdiğim bineceği beğendin mi?” diyen bir istihza: özne

Bu mavi gözün nihayetsiz bakışında: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

“gönderdiğim bineceği beğendin mi?” diyen/ bir istihza: sıfat tamlaması

bir/ istihza: sıfat tamlaması

“gönderdiğim bineceği beğendin mi?” diyen: sıfat-fiil grubu

“gönderdiğim bineceği beğendin mi?”: cümle

Bu mavi gözün/ nihayetsiz bakış: belirtili isim tamlaması

nihayetsiz/ bakış: sıfat tamlaması

Bu/ mavi göz: sıfat tamlaması

mavi/ göz: sıfat tamlaması

“ Derviş Hasan sesini çıkarmadı.” (5/157)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumsuz

Cümlelerin Öğeleri:

sesini çıkarmadı: yüklem

Derviş Hasan: özne

Kelime Grupları:

sesini çıkar-: birleşik-fiil grubu

Derviş Hasan: unvan grubu

“ *Tekrar gözlerini kapadı.* ” (6/158)

- a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

gözlerini kapadı: yüklem

(O): gizli özne

Kelime Grupları:

gözlerini kapa-: birleşik-fiil grubu

“ *Dünya zâhitleri tarafından binlerce seneden beri o kadar ibâdet, o kadar taleple tâciz edilen Allahın, şüphesiz artık “istenildiği gibi” değil, “istediği gibi” vermek en haklı bir hikmetiydi.* ” (6/159)

- a) basit b) isim c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

Dünya zâhitleri tarafından binlerce seneden beri o kadar ibâdet, o kadar taleple tâciz edilen Allahın en haklı bir hikmetiydi: yüklem

“istenildiği gibi” değil, “istediği gibi” vermek: özne

şüphesiz: zarf

artık: zarf

Kelime Grupları:

Dünya zâhitleri tarafından binlerce seneden beri o kadar ibâdet, o kadar taleple tâciz edilen Allahın/ en haklı bir hikmeti: belirtili isim tamlaması

en haklı/ bir hikmet: sıfat tamlaması

bir/ hikmet: sıfat tamlaması

en/ haklı: sıfat tamlaması

Dünya zâhitleri tarafından binlerce seneden beri o kadar ibâdet, o kadar taleple tâciz edilen/ Allah: sıfat tamlaması

Dünya zâhitleri tarafından binlerce seneden beri o kadar ibâdet, o kadar taleple tâciz edilen: sıfat-fiil grubu

Dünya zâhitleri tarafından binlerce seneden beri o kadar ibâdet, o kadar taleple/ tâciz edilen: vasıta grubu

tâciz et: birleşik-fiil grubu

o kadar/ talep: sıfat tamlaması

o/ kadar: edat grubu

o kadar/ ibâdet: sıfat tamlaması

o/ kadar: edat grubu

binlerce seneden/ beri: edat grubu

binlerce/ sene: eşitlik grubu

Dünya zâhitleri: belirtisiz isim tamlaması

“istenildiği gibi” değil, “istediği gibi” vermek: isim-fiil grubu

“istenildiği gibi” değil, “istediği gibi”/ vermek: sıfat tamlaması

istediği gibi: edat grubu

(Onun)/ istediği: iyelik grubu

“istenildiği gibi”/ değil: edat grubu

istenildiği/ gibi: edat grubu

(Onun)/ istenildiği: iyelik grubu

“ Kabahatin kendisinde olduğunu anladı!” (6/160)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Ögeleri:

anladı: yüklem

(O): gizli özne

Kabahatin kendisinde olduğunu: belirtili nesne

Kelime Grupları:

Kabahatin kendisinde ol-duk-u-n-u: sıfat-fiil grubu

“ Deminki isyanına pişman oldu.” (6/161)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

pişman oldu: yüklem

(O): gizli özne

Deminki isyanına: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

pişman ol: birleşik-fiil grubu

Deminki/ isyan: sıfat tamlaması

“ Şimdi uzaklaşan yürük hayvanlarının gittikçe derinleşen çingirak seslerini işitiyor, çıkmayan sesini bu yeknesak çingiraklara uydurarak, “istediği gibi veren”den bir daha “bir şey istemeğe” “tövbe, tövbe, tövbe!” diyordu.” (6/162)

Bu cümle iki cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“ Şimdi uzaklaşan yürük hayvanlarının gittikçe derinleşen çingirak seslerini işitiyor.” (6/162/1)

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlenin Öğeleri:

işitiyor: yüklem

(O): gizli özne

Şimdi uzaklaşan yürük hayvanlarının gittikçe derinleşen çingirak seslerini: belirtili nesne

Kelime Grupları:

Şimdi uzaklaşan yürük hayvanlarının/ gittikçe derinleşen çingirak sesleri: zincirleme isim tamlaması

gittikçe derinleşen/ çingirak sesleri: sıfat tamlaması

çingirak sesleri: belirtisiz isim tamlaması

gittikçe derinleşen: sıfat-fiil grubu

Şimdi uzaklaşan/ yürük hayvanları: sıfat tamlaması

yürük hayvanları: belirtisiz isim tamlaması

Şimdi uzaklaşan: sıfat-fiil grubu

İkinci Cümle:

“ Çıkmayan sesini bu yeknesak çingiraklara uydurarak, “istediği gibi veren”den bir

a

daha “bir şey istemeğe” “tövbe, tövbe, tövbe!” diyordu.” (6/162/2)

y.c

c.

Bu cümle yapısına göre iç içe birleşik cümle olup;

Ana cümle:

“ Çıkmayan sesini bu yeknesak çingiraklara uydurarak diyordu.”

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Yardımcı cümle:

“İsteddiği gibi veren”den bir daha “bir şey istemeğe” “tövbe (ettim), tövbe (ettim), tövbe (ettim)!”

Bu cümle üç cümleden oluşan bağımlı sıralı bir cümledir.

Birinci Cümle:

“İsteddiği gibi veren”den bir daha “bir şey istemeğe” “tövbe (ettim).”

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

İkinci Cümle:

“Tövbe (ettim.)”

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Üçüncü Cümle:

“Tövbe (ettim.)”

a) basit b) fiil c) kurallı d) olumlu

Cümlelerin Öğeleri:

diyordu: yüklem

(O): gizli özne

“istediği gibi veren”den bir daha “bir şey istemeğe” “tövbe, tövbe, tövbe!”:

belirtisiz nesne

Çıkmayan sesini bu yeknesak çingiraklara uydurarak: zarf

Kelime Grupları:

“İsteddiği gibi veren”den bir daha bir şey istemeğe “tövbe, tövbe, tövbe!”: cümle

“istediği gibi veren”den/ bir daha bir şey istemek: ayrılma grubu

bir daha bir şey istemek: isim-fiil grubu

bir/ şey: sıfat tamlaması

bir/ daha: sıfat tamlaması

istediği gibi ver-en: sıfat-fiil grubu

istediği/ gibi: edat grubu

çıkmayan sesini bu yeknesak çingiraklara uydurarak: zarf-fiil grubu

bu/ yeknesak çingiraklar: sıfat tamlaması

yeknesak/ çingiraklar: sıfat tamlaması

çıkmayan/ ses: sıfat tamlaması

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve SONUÇ

İncelediğimiz metinde toplamda 162 cümle vardır. İnceleme esnasında birleşik ve bağlı cümlelerde geçen ana cümleler ve yardımcı cümleler ile sıralı cümleler de kendi içerisinde incelenmiştir. Bundan dolayı metinde basit cümle, kurallı cümle, fiil cümlesi ve olumlu cümle sayısı oldukça fazla çıkmıştır.

Metinde geçen cümlelerin türlerine göre dağılımı aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 1. Yapısına göre cümle dağılımı

Basit Cümle		251
Birleşik Cümle	Ki’li Birleşik Cümle	2
	İç İçe Birleşik cümle	12
	Şartlı Birleşik Cümle	7
Sıralı Cümle	Bağımlı Sıralı Cümle	29
	Bağımsız Sıralı Cümle	14
Bağlı Cümle	Ki’li Bağlı Cümle	4
	Bağlaçlarla Birbirine Bağlanan Bağlı Cümle	12
	Ortak Ögelerle Birbirine Bağlanan Bağlı Cümle	3
Kesik Cümle		8

Yukarıdaki tabloda da belirtildiği gibi incelediğimiz metinde 251 adet basit cümle, 2 adet ki’li birleşik cümle, 12 adet iç içe birleşik cümle, 7 adet şartlı birleşik

cümle, 29 adet bağımlı sıralı cümle, 14 adet bağımsız sıralı cümle, 4 adet ki'li bağlı cümle, 12 adet bağlaçlarla birbirine bağlanan cümle, 3 adet ortak ögelerle birbirine bağlanan bağlı cümle, 8 adet kesik cümle tespit edilmiştir.

Tablo 2. Yüklemin türüne göre cümle dağılımı

İsim Cümlesi	42
Fiil Cümlesi	208

Yukarıdaki tabloda da belirtildiği gibi incelediğimiz metinde yüklemnin türüne göre 42 adet isim cümlesi, 208 adet de fiil cümlesi tespit edilmiştir.

Tablo 3. Yüklemin yerine göre cümle dağılımı

Kurallı Cümle	245
Devrik Cümle	6

Yukarıdaki tabloda da belirtildiği gibi incelediğimiz metinde yüklemnin yerine göre 245 adet kurallı cümle 6 adet devrik cümle tespit edilmiştir.

Tablo 4. Anlamına göre cümle dağılımı

Olumlu Cümle	217
Olumsuz Cümle	30
Soru Cümlesi	4

Yukarıdaki tabloda da belirtildiği gibi incelediğimiz metinde anlamına göre 217 adet olumlu cümle, 30 adet olumsuz cümle, 4 adet de soru cümlesi tespit edilmiştir.

Kelime grupları bakımından yaptığımız incelemede metinde toplam 696 adet kelime grubu tespit edilmiştir.

Metinde geçen kelime gruplarının dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Kelime grubu dağılımı

İsim Tamlaması	Belirtili isim Tamlaması	43
	Belirtisiz İsim Tamlaması	29
	Zincirleme İsim Tamlaması	2
Sıfat Tamlaması		256
Sıfat-Fiil Grubu		48
İsim-Fiil Grubu		7
Zarf-Fiil Grubu		19
Tekrar Grubu		8
Edat Grubu		54
Bağlama Grubu		3
Unvan Grubu		13
Birleşik İsim Grubu		5
Birleşik Fiil Grubu		70
Ünlem Grubu		2
Sayı Grubu		3
İyelik grubu		106
Aitlik Grubu		2
Kısaltma Grubu	Bulunma Grubu	13
	Ayrılma Grubu	5
	Vasıta Grubu	7
	Eşitlik Grubu	1

Yukarıdaki tabloda da belirtildiği gibi incelediğimiz metinde 43 adet belirtili isim tamlaması, 29 adet belirtisiz isim tamlaması, 2 adet zincirleme isim tamlaması, 256 adet sıfat tamlaması, 48 adet sıfat-fiil grubu, 7 adet isim-fiil grubu, 19 adet zarf-fiil grubu, 8 adet tekrar grubu, 54 adet edat grubu, 3 adet bağlama grubu, 13 adet unvan grubu, 5 adet birleşik isim grubu, 70 adet birleşik fiil grubu, 2 adet ünlem grubu, 3 adet sayı grubu, 106 adet iyelik grubu, 2 adet aitlik grubu, 13 adet bulunma grubu, 5 adet ayrılma grubu, 7 adet vasıta grubu, 1 adet eşitlik grubu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Ömer Seyfettin'in "Binecek Şey" hikâyesi üzerinde yaptığımız sentaks incelemesinde genellikle basit yapıli cümlelerle karşılaşlmıştır. Metinde geçen bütün cümleler en küçük birimine kadar incelenmiş, kelime grupları ve cümlelerde çözümlenemeyecek hususlara rastlanmamıştır.

Leyla Karahan'ın Türkçede Söz Dizimi adlı eserinde de belirttiği gibi Türkçede cümleler genellikle basit yapıli cümlelerdir. Ömer Seyfettin, kısa cümleler kullanarak akıcı bir ifade gücü yakalamıştır. Bu hikâyede; Ömer Seyfettin sade, açık, anlaşılır ve duru bir dil anlayışına sahiptir.

Bu çalışmadan hareketle Ömer Seyfettin'in hikayeleri üzerine yapılacak benzer çalışmalarla Ömer Seyfettin'in Türkçeyi kullanma gücü ortaya konulabilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİNECEK ŞEY

Derviş Hasan birdenbire durdu. Kirli, yırtık yenleriyle alnının terlerini sildi. Sıcak bir Haziran güneşi dünyayı sebepsiz bir belâ gibi kasıp kavuruyordu. Sabahtan beri işte dört saattir hiç durmadan yürümüşü. Etrafına bakındı: Seyrek, sıska ağaçlı bir ormanın kenarında idi. Uzakta, tirşe rengi hafif bir sisle boyanmış kat kat dağlar görünüyordu. Köye, kasabaya benzer bir şey gözüne çarpmadı, yolun üst tarafındaki ağaçlara döndü. “Biraz dinlensem...” diye düşündü. Vâkıâ şu alacalı gölgelerde uzanıp rahat bir uyku çekmek... hiç de fena değildi. Fakat karnı zil çalıyordu. “Öğleden evvel bir köye rasgelirim...” ümidi ile geceyi geçirdiği çoban kulübesinden aç çıkmıştı. Her halde yürümeli, bir an evvel bir köye yetişmeliydi! Ama hangi köye?... Derviş Hasan bunu asla bilmez, düşünmez, aklına getirmezdi. Otuz senedir, omzunda keşkülü, sırtında abası, gönlünde tevekkülü, nereye gittiğini bilmediği yollardan geçmiş, ismini öğrenmediği köylerde misafir kalmıştı. Her yerde ona yiyecek içecek verirlerdi. Anadolu tekkelerinin kapıları ağzına kadar açtık. “Huu...” diye girer, isterse haftalarca, aylarca... tâ canı sıkılıncaya kadar kalırdı. Dağın, taşın, nehrin, gölün, ormanın hususi isimleri olur muydu? Onun fikrinde köylerin, kasabaları, şehirlerin isimlerine de lüzum yoktu. Hepsi “dünya” demekti. Balık, denizde nasıl hiçbir mevzu kanuna tabi olmadan, rahat rahat yüzerse, o da, dünyasında öyle serbest serbest gezerdi. İlkbaharlar, sonbaharlar, yazlar, kışlar tabiatın birer efsanesiydi. Hükümet, kanun, aile din, ahlâk, hâsılı her şey, nazarında mânâsı olmayan birtakım uydurma latifelerdi. Vücut bir rüya idi. Hayat bir seraptı. Ancak nadanlar bu rüya ile serâba aldanırlar, beyhude yere üzülrlerdi. Hakikat “bir”di. O da “aşk” idi. Aşk idrak eden büyük hakikate ermiş, harici, batını kainatın, hakkın manasını anlamıştı.

Derviş Hasan, işte bu erenlerden biriydi. Geniş, kuru omuzlarının üstündeki koca külahlı, çok saçlı başı, beyaz sakallı yanık yüzü, derin, iri, siyah gözleri, ona garip bir heybet verirdi. Ne olduğuna dikkat etmediği “dünya”nın üstünde, bir duman içindeymiş gibi, hiç görmeyerek yaşardı. Aşk, Allah’ı, hakikati, saadeti, gayesi

